

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Dominyko Mėlinausko

V kurso, taikomosios jurisprudencijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Teisminis precedentas Lietuvoje: lyginamoji teisės doktrinos ir teismų
praktikos analizė**

**Judicial Precedent in Lithuania: a Comparative Analysis of Legal
Doctrine and Courts' Case-Law**

Darbo vadovas: doc. dr. Giedrė Lastauskienė

Recenzentas: lekt. dr. Johanas Baltrimas

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Stabilios ir nuoseklios teismų praktikos idėja vis dar nepraranda aktualumo, o neretai, visuomeninių santykių kaitos kontekste, iškelia ir įvairių probleminių aspektų bei dar neatsakytų klausimų, todėl šiame darbe, atliekant teisės doktrinos ir teismų praktikos analizę, nagrinėjamas teismo precedento institutas Lietuvos teisinėje sistemoje. Darbu siekiama nustatyti teismo precedento teorinius aiškinimo aspektus mokslinėje doktrinoje bei praktinius taikymo ypatumus Lietuvos teismų praktikoje, išskiriant pagrindines vyraujančias problemas.

Pagrindiniai žodžiai: teisminis precedentas, precedento doktrinos suformavimas ir plėtojimas, teismo precedento įgyvendinimo ir taikymo ypatumai teismų praktikoje.

The idea of stable and consistent case law still does not lose its relevance, and often, in the context of changes in public relations, it also raises various problematic aspects and unanswered questions. Therefore, in this work, the Institute of Judicial Precedent in the Lithuanian Legal System is analyzed in the analysis of legal doctrine and court practice. The aim of the work is to determine the theoretical aspects of interpretation of judicial precedent in scientific doctrine and practical peculiarities of application in the practice of Lithuanian courts, distinguishing the main prevailing problems.

Keywords: judicial precedent, formation and development of precedent doctrine, peculiarities of implementation and application of judicial precedent in court practice.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. TEISMINIO PRECEDENTO KILMĖ IR ISTORINĖ RAIDA.....	5
1.1. Teisminio precedento kilmė	5
1.2. Teisminio precedento formavimasis ir raida anglosaksų teisinėje sistemoje	6
1.3. Teisminio precedento įsitvirtinimas romanų-germanų teisinėje sistemoje	8
2. TEISMINIO PRECEDENTO SAMPRATA	100
2. 1. Teisminis precedentas bendrąja prasme	100
2.2. Teisminis precedentas siaurąja ir plačiąja prasme.....	111
3. TEISMINIO PRECEDENTO KAIP VIENODOS TEISMŲ PRAKTIKOS FORMAVIMO PRIEMONĖS ĮGYVENDINIMO IR TAIKymo YPATUMAI LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE.....	144
3.1. Teisminio precedento doktrinos suformavimas ir plėtojimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje	144
3.2. Teisminio precedento įgyvendinimo ir taikymo ypatumai bendrosios kompetencijos, specializuotų teismų praktikoje	244
3.3. Teisminio precedento įgyvendinimo ir taikymo ypatumai aukštesnės ir žemesnės instancijos teismuose	29
IŠVADOS.....	47
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Lietuvos mokslinėje doktrinoje tebevyksta diskusija nuo kada Lietuvoje teisminis precedentas laikomas pirminiu teisės šaltiniu. Nuo 1994 metų naujos redakcijos Lietuvos Respublikos teismų įstatymo priėmimo, kuriuo buvo įtvirtinta nuostata, kad Lietuvos Aukščiausias Teismas formuoja teismų praktiką Lietuvoje (Vasiliauskas, 2002, p.152) ar nuo 2006 m. kovo 28 d., kuomet Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą, sukūrusį teismo precedento teoriją (byla Nr. 33/03), apie kurią kalbėdamas buvęs Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas R. Norkus teigia: „šis įvykis sudrebino Lietuvos teisinę bendruomenę“ (Teismo precedento 10 metų sukakčiai paminėti). Bet kokių atveju Lietuvos teisinė sistema priėmė teismo precedento doktriną ir stabilios ir nuoseklios teismų praktikos idėja vis dar nepraranda aktualumo, o neretai, visuomeninių santykių kaitos kontekste, iškelia ir įvairių probleminių aspektų (pavyzdžiui, teismų precedentai nemotyvuotai ignoruojami, jų nepagrįstai nepaisoma, bandoma paneigti precedentinių sprendimų efektą vėlesnėmis byloms ir t.t.) bei dar neatsakytų klausimų. Kadangi teismo precedento doktrina negali būti baigtinė, jos aiškinimo rezultatai ir taikymo gairės nuolatos kelia naujų iššūkių teismų praktikoje bei mokslinėje doktrinoje. Siekiant, kad teismo precedento institutas būtų sėkmingai taikomas praktikoje, būtina diskusija, teisės praktikos ir mokslo bendradarbiavimas, nes tai – neatsiejamos kategorijos. Teisės mokslas teismų sprendimus sieja su įstatymais – juos analizuoja, aiškina ir padeda teismams formuoti ir plėtoti precedento doktriną, taip užtikrindamas vienodą jos taikymą praktikoje, o teismų praktika, naudodama teisės mokslo rezultatus, sprendžia kilusias problemas, argumentuoja sprendimus. Teismo precedento instituto analizė tampa daug įdomesnė, jeigu lyginami teisės doktrinoje ir teismų praktikoje formuluojami konceptai. Darbe aptariami keliami klausimai yra svarbūs ne tik teisės mokslui ir praktikai, bet ir visai visuomenei, nes, būtent, visuomenė yra suinteresuota, kad būtų laikomasi teismo precedento doktrinos, kaip visaverčio teisingumo vykdymo garanto. Temos aktualumą didina ir tai, kad iki šiol neatlikta nuodugni teismo precedento, lyginamosios teisės doktrinos ir teismų praktikos analizė.

Darbo tikslas. Nustatyti teismo precedento teorinius aiškinimo aspektus mokslinėje doktrinoje bei praktinius taikymo ypatumus Lietuvos teismų praktikoje, išskiriant pagrindines vyraujančias problemas.

Darbo uždaviniai.

1. Išanalizuoti teismo precedento kilmę ir jo raidą anglosaksų ir romanų-germanų teisės tradicijos valstybėse;
2. Atskleisti teismo precedento sampratą;

3. Išnagrinėti teismo precedento doktrinos suformavimą ir plėtojimą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje;
4. Atskleisti teismo precedento įgyvendinimo ir taikymo ypatumus bendrosios kompetencijos bei specializuotų teismų praktikoje;
5. Išanalizuoti teismo precedento įgyvendinimo ir taikymo ypatumus aukštesnės ir žemesnės instancijos teismuose.

Darbo objektas. Lietuvos teismo precedento doktrina teoriniu ir praktiniu aspektais bei jo taikymo problematika teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Baigiamajame magistro darbe taikyti įvairūs mokslinio tyrimo metodai:

1. Istorinis tyrimo metodas – padėjo atkleisti teismo precedento doktrinos susiformavimą Lietuvos teisinėje sistemoje.
2. Remiantis dokumentų analizės metodu – atlikta teisės aktų, mokslinės literatūros bei teismų praktikos analizė teismo precedento kontekste.
3. Lyginimo metodas naudotas siekiant palyginti egzistuojančias teismo precedento aiškinimo teorines koncepcijas, kurios susijusios su teisės šaltinių diskursu, taip pat siekiant palyginti precedento taikymą praktikoje su vyraujančiomis doktrininėmis nuostatomis.
4. Sisteminis metodas taikytas siekiant atrinkti ir pateikti tik aktualiausią darbo temai informaciją.
5. Lingvistinio metodo pagalba atkleidžiamos aktualios temai sąvokos.
6. Loginis-analitinis metodas taikytas nustatant teismo precedento aiškinimo, taikymo ypatumus, kylančias problemas.
7. Apibendrinimo metodas naudotas formuluojant skyrių apibendrinamus bei tyrimo išvadas.

Darbo originalumas. Atliekamo tyrimo, nagrinėjant pasirinktą temą, originalumas pasireiškia tuo, kad jame atkleidžiamos diskusijos apie teismo precedento aiškinimo ir taikymo reikalingumą moksle ir praktikoje, siekiant teismo precedento efektyvumo didinimo. Darbe nuosekliai bei sistemiškai analizuojami teismo precedento taikymo Lietuvos teismų praktikoje (analizuojant visų instancijų teismų sprendimus) ypatumai išskiriant probleminius teismo precedento aspektus.

Svarbiausi šaltiniai. Teisminis precedentas, jo samprata, reikšmė, taikymo ypatumai ir kiti aspektai Lietuvos mokslininkų yra gana plačiai nagrinėti. Dar iki 2006 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo itin išsamiai teisminį precedentą, jo problematiką ištyrė V.Vasiliauskas savo daktaro disertacijoje „Teismo

precedento reikšmė romanų-germanų teisinėje sistemoje“ (Vasiliauskas, 2004). Po konstitucinės teismo precedento doktrinos suformavimo – 2007 metais išaugo mokslinių darbų, teismo precedento tematika, skaičius. R.Jokubauskas, nagrinėjo precedento ir bendrųjų teisės principų santykį (Jokubauskas, 2007), G.Lastauskienė ir H.Šinkūnas pasisakė dėl konsultacijų teisėjams kaip priemonės formuoti vienodą teismų praktiką (Lastauskienė, Šinkūnas, 2007). E.Kūris nagrinėjo teismo precedentą, kaip teisės šaltinį Lietuvoje (Kūris, 2009). Šiuo klausimu savo nuomonę išsakė ir M.Gedeikis (Gedeikis, 2009). Mokslininkės D.Ambrasienė ir S.Cirbautienė nagrinėjo teismo precedento vaidmenį Lietuvos teisminėje praktikoje (Ambrasienė, Cirbautienė, 2009), G.Sagatys atskleidė konstitucinius teismo precedento aspektus bei jo įgyvendinimo problemas (Sagatys, 2009), E.Baranauskas išskyrė teismo precedento ypatumus (Baranauskas, 2009). Itin daug dėmesio teisminei precedentui skyrė J.Baltrimas, aptardamas šio instituto taikymo ir aiškinimo aspektus (Baltrimas, 2012) bei išsamiai analizuodamas įvairius teismo precedento niuansus daktaro disertacijoje „Teismo precedentas: autoritetas ir veikimas“ (Baltrimas, 2017). Autoriai I.Vėgėlė ir L.Kazakevičiūtė moksliniame straipsnyje apžvelgė teismo precedento 11 metų taikymo Lietuvos teisės sistemoje patirtį (Vėgėlė, Kazakevičiūtė, 2018). A. Brazdeikis analizavo teismo precedento galią retrospektyvumo problemos kontekste (Brazdeikis, 2018). Apie teismo precedentą fragmentiškai taip yra užsimenama ir įvairių teisės šakų vadovėliuose (Andruškevičius, 2008; Baublys, 2010; Brazdeikis, 2016 ir kt.) bei kitoje literatūroje. Tačiau nepaisant visų mokslininkų pasisakymų, Lietuvoje iki šiol neatlikta sisteminė ir nuodugni teismo precedento lyginamoji teisės doktrinos ir teismų praktikos analizė.

Užsienio literatūroje, teismo precedento institutui taip pat buvo skiriamas įvairiapusis dėmesys. Pavyzdžiui, teismo precedento kilmę išsamiai nagrinėjo T.A.Želdibina (Želdibina, 2015), A.A.Melkonian (Melkonian, 2016.), J.Baker, (Baker, 2017). *Stare decisis* doktrinai dėmesį skyrė E.Hondius (Hondius, 2007). Precedentą anglosaksų sistemoje analizavo R. Cross, J. W. Harris (Cross, Harris, 1991), J.Martin, (Martin, 2007) ir kiti autoriai. Precedentą romanų-germanų sistemoje analizavo M.N.Marčenko (Marčenko, 2017), E.S.Tumanyants (Tumanyants, 2015) ir kt.

1. TEISMINIO PRECEDENTO KILMĖ IR ISTORINĖ RAIDA

1.1. Teismo precedento kilmė

Dažno teisės instituto atsiradimas siejamas su senovės Romos teise, ne išimtis ir precedentas. Romėnų teisė, anot H.J. Wolff, ne tik geriausiai žinoma, bet labiausiai išvystyta ir didžiausią įtaką teisinėms sistemoms padariusi praeityje – ji vienintelė, kurios istorija gyva iki šių dienų (Wolff, 1951, p. 3). Tad itin aktualu į precedentą pažvelgti ir Senovės Romos aspektu.

A.T. Želdibinos manymu, precedento kilmę dera sieti su Senovės Romoje egzistavusia pretorine teise (Želdibina, 2015, p. 54). T. Brennanas, analizavęs pretoriaus pareigybę Romos Respublikoje, pretorių vertino kaip konstitucinės sistemos varomąją jėgą, kadangi iš šio magistrato buvo tikimasi lengvo ir greito susitvarkymo su visais naujai iškilusiais iššūkiais, taip pat ir teisės reikaluose (Brennan, 2000, p. 990). Pagrindine pretorinės teisės forma buvo pretoriaus ediktai (lot. k. – *edictum perpetuum*), kurių turinys keitėsi priklausomai nuo papildomo teisinio reguliavimo poreikio. Pretoriai savo ediktuose pradėjo formuluoti nuostatas ne tik papildančias, bet ir keičiančias *ius civile*, tai lėmė iki tol neegzistavusių materialinio pobūdžio teisės institutų atsiradimą (Berger, 1953, p. 449). Kitaip tariant, pretorių ediktų ypatumas buvo tas, kad turėdami įstatymo galią, jie kilo ne iš teisėkūros prerogatyvas turinčio organo, bet iš administracinių ir teisminių institucijų.

Taigi pretorinė teisė buvo sukurta ir plėtojama ne įstatymų leidybos procese, o teisės taikymo procese, formuojama remiantis kazusais, ieškiniais civilinėse bylose. Jos normos neprieštaravo įstatymams, civilinės teisės aktams, o tik užpildė senąsias teisės formas nauju teisiniu ir materialiu turiniu. Be to, pretorinę teisę užtikrino ir saugojo tik paties pretoriaus galia, pateikiama pretorių aktų ir teismo sprendimų forma, kurie, kartojant juose įtvirtintus nuostatus, sukūrė precedentes ne tik procesinėje, bet ir materialioje teisėje (Želdibina, 2015, p. 54). Paprastai tariant, istorinės precedento prielaidos gali būti siejamos su pretorių ediktais, kurie suprantami, kaip tam tikra taisyklė, atsirandanti anksčiau už įstatymo leidėjo valią.

Apibendrinant, galima teigti, kad precedentas atsirado Senovės Romos teisėje, pretoriaus ediktų pagrindu, kaip tam tikra taisyklė, atsirandanti anksčiau už įstatymo leidėjo valią.

1.2. Teisminio precedento formavimasis ir raida anglosaksų teisinėje sistemoje

Precedentas, toks, kokį jį suprantame šiandien pradėjo formuotis Anglijoje. Pastebėtina, kad anglosaksų teisinės sistemos pagrindinis bruožas, kuris apima teisinio mąstymo stilių apibūdinantį bendrąją teisę kaip besiplėtojančią nuo sprendimo prie sprendimo per laipsniškai augančią tradiciją, todėl savo istorine kilme ši sistema yra ne įstatyminė, o bylų teisė (Zweigert, Kotz, 2001, p.72). Tai tiesiogiai įtakojo ir precedento susiformavimą būtent šioje šalyje.

Ankstyvaisiais viduramžiais, XI amžiaus teisės sistemos kūrime ypatingai svarbų vaidmenį atliko nuo 1066 metų Londone veikę Karališkieji teismai, kurie rengdavo ir išvažiuojamuosius posėdžius provincijose. Pažymėtina, kad tuo metu paprastas pilietis, nepatenkintas vietinio feodalo savivale, pats negalėjo kreiptis į Karališkuosius teismus. Jis privalėjo prašyti Karaliaus suteikti jam įsakymą, leidžiantį ginčą spręsti tokiam teisme. Nors iš pradžių tokie įsakymai buvo duodami retai, vėliau jų daugėjo. Atsirado tam tikrų aplinkybių, kai joms egzistuojant asmuo galėjo tikėtis tokio įsakymo, todėl daugėjo ir kreipimusi dėl ginčų sprendimo (Description and History of Common Law, 2020). Siekiant paspartinti ginčų išsprendimą bei užtikrinti vienodą įstatymų taikymą, Karališkieji teismai greitai suprato, kad sprendimas dėl anksčiau nagrinėto ginčo gali tapti naujo teismo sprendimo (panašiomis aplinkybėmis) pagrindu, t.y. ėmė taikyti precedento taisyklę (Melkonian, 2016, p. 252). Kaip matome, precedento taisyklė susiformulavo kaip idėja palengvinanti teismų darbą, kai panašios bylos (esant panašioms aplinkybėms) turi būti sprendžiamos panašiai.

Ši precedento taisyklė, laikui bėgant vystėsi toliau. Palaipsniui Karališkieji teismai ir jų kuriama teisė ėmė atitrūkti nuo realaus visuomenės gyvenimo. Griežtas formalizmas, negalėjimas šiuose teismuose (daugeliu atveju) apginti savo teisių lėmė, kad vis daugiau ginčų dalyvių reikalaujami „teisingumo ir gailėstingumo“ pradėjo kreiptis į patį karalių (pirmasis žinomas kreipimasis į karalių užfiksuotas 1393 metais). Karaliui sprendžiant ginčus dalyvavo ir Karališkoji taryba, kuriai vadovavo lordas-kancleris. Ilgainiui karalius ginčų sprendimą patikėjo lordui-kancleriui, kurio teismas buvo pagrįstas precedentine teise ir galutinai susiformavo XV amžiuje. Lyginant su Karališkaisiais teismais šis teismas buvo mažiau formalizuotas, lankstesnis (Melkonian, 2016, p. 252). Karališkieji teismai bijodami prarasti valdžią nustatė, kad lordo-kanclerio teismo sprendimai privalo būti vykdomi ne tiesiogiai, o per Karališkuosius teismus. Šio reikalavimo nesilaikius, buvo taikomos griežtos administracinės priemonės (turto ar paties pažeidėjo areštas). Lordas-kancleris, susidūręs su tokiomis kliūtimis, savo sprendimų vykdymą patikėjo specialiesiems

pareigūnams, taip apeidamas Karališkuosius teismus. Kilusį konfliktą pavyko išspręsti tik XVII amžiuje. 1616 metais lordas-kancleris leido savo teismo sprendimus apskųsti Lordų rūmams, o Karališkieji teismai į jų veiklą lordui-kancleriui leido įsikišti tik precedento pagrindu (Baker, 2017, p.148). Precedento taisyklė ėmė formuotis kaip privaloma. Tuomet Anglijos Karalystėje susiformavo ir *stare decisis* doktrina (kurios visas pavadinimas yra *stare decisis et quia non movere*, reiškiantis „kas yra nuspręsta, nebejudinama“). Šią doktriną galima apibūdinti ir kaip nurodančią, kad teismo priimtais sprendimais turi būti remiamasi kaip precedentais (Gardner, 1940, p.775). E.Hondius teigimu, remiantis *stare decisis* buvo numatyta, kad aukštesniųjų teismų sprendimai privalomi žemesniesiems teismams be jokių išlygų. Tuo tarpu žemesniųjų teismų sprendimai aukštesniesiems teismams nėra privalomi. Pirmosios instancijos teismų sprendimai neprivalomi kitiems tos pačios kompetencijos teismams, o apeliaciniai teismai ir Lordų rūmai taikosi tik prie savo anksčiau priimtų sprendimų (Hondius, 2007, p. 113). Šią taisyklę panašiai aiškina ir M.Maksimaitis nurodydamas, kad „kartą priimtas tos pačios grandies arba aukštesniųjų teismų sprendimas, kuriame yra kokia nors teisinė nuostata, taip pat aiškinantis painią teisės normą ar atsakantis į teisės normų nenustatytą klausimą, imtas laikyti privalomu pavyzdžiu visiems vėlesniems bylų, kuriose yra panašių faktinių aplinkybių, sprendimams“ (Maksimaitis, 1998, p. 213). Taigi precedentas, toks kokį jį suprantame šiandien reiškia, kad kartą priimtas, savo faktinėmis aplinkybėmis panašus sprendimas, turi būti sprendžiamas taip pat. Šios taisyklės, priimdami savo sprendimus, privalo laikytis žemesniųjų instancijų teismai.

Čia pažymėtina, kad remiantis *stare decisis* doktrina jau tuomet suvokta, kad laikui bėgant, keičiantis socialiniams, teisiniams santykiams tam tikras precedentas gali tapti nebeaktualus. Tokiu būdu nors jis ir „nepraranda savo privalomumo, tačiau labai senas gali būti netaikomas, jei nebeatitinka pasikeitusių socialinių santykių“ (Baltrimas, 2017, p. 84 - 85).

1832 metais įvyko rinkimų reforma, valdžios institucijas suskirsčiusi pagal valdžios padalijimo principą. Teismai tapo savarankiškesni, įsivyravo tendencija vienodai taikyti teisingumo ir bendrosios teisės precedentes. 1854 metais parlamento aktas oficialiai pripažino precedentų privalomumą (Kross, 185, p.43). „XIX amžiaus antroje pusėje imta reguliariai skelbti ataskaitas apie teismų sprendimus“ (Baltrimas, 2017, p. 84). Tačiau patys teismai precedento privalomumą pirmą kartą savo sprendimuose įtvirtino tik 1898 metais (Hondius, 2007, p. 113).

Nuo precedento susiformavimo, Anglijoje, greta įstatymų, šiam institutui teisės šaltinių sistemoje tenka ypatingas vaidmuo. A.Vaišvila teigia, kad statutinė teisė yra

derinama su plačios kompetencijos precedentų teise ir yra pripažįstama teisėkūros *ad hoc* teisė ir bendriesiems teismams (Vaišvila, 2014, p. 277). Įstatymus aiškinantys sprendimai laikomi tokiais pačiais teisės šaltiniais, kaip ir jų aiškinami įstatymai. Netgi įprasta manyti, kad kol nėra teismo įstatymų išaiškinimo, įstatymams stinga galios, kurią jie įgauna, juos sankcionavus teismams (Glendon et al. 1993, p. 233). Taigi, teismų praktika čia yra pirminis teisės šaltinis (Mikelėnas, 2003, p. 110). Tai rodo ypatingą jo svarbą anglosakų teisinėje sistemoje.

Apibendrinant galime teigti, kad teisminis precedentas toks, kokį jį suprantame šiandien, susiformavo Anglijos teisėje, Karališkuose teismuose, kurie remdamiesi praktika suprato, kad panašius ginčus galima spręsti taip pat ir remdamiesi tuo, sukūrė precedento taisyklę, kuri toliau plėtojosi privalomumo aspektu (aukštesniojo teismo priimtas sprendimas yra kaip pavyzdys žemesniojo teismo sprendimui, tapačiomis aplinkybėmis). Akivaizdu, kad precedentą galima laikyti klasikine anglosakų teisinės sistemos kategorija.

1.3. Teismo precedento įsitvirtinimas romanų-germanų teisinėje sistemoje

Reikšminga pastebėti, kad nepaisant to, kad precedentas susiformavo Anglijoje, šis institutas nėra būdingas vien tik anglosakų teisei sistemai. Kaip žinome, be anglosakų (bendrosios) teisinės sistemos, arba kitaip tariant, tradicijos, teisės moksle skiriama ir romanų-germanų (kontinentinė) teisinė sistema. Taigi, aktualu glaustai aptarti kaip precedentas įsitvirtino ir yra traktuojamas romanų-germanų teisinėje sistemoje.

Mokslininkai atkreipia dėmesį, kad šios teisės tradicijos valstybėse vyrauja statutinė teisė ir įstatymo viršenybė, todėl pirminiais šaltiniais čia laikoma rašytinė teisė – įstatymai, kodeksai, poįstatyminiai teisės aktai (Vaišvila, 2014 p. 277). Atitinkamai, visi kiti teisės šaltiniai, vienas kurių – teismų sprendimai, vertinami pagal jų ryšį su norminiais aktais, todėl ši tradicija įpareigoja visų atsakymų ieškoti rašytinėje teisėje, taip precedentinius argumentus paversdama neprioritetiniais.

Romanų-germanų teisinėje sistemoje, kaip pastebi tyrėjai, precedentas paprastai reiškia bet kokį ankstesnį sprendimą (Marčenko, 2016, p. 6.) G.Mesonis aiškina, kad pavyzdžiui, Aukščiausiojo Teismo praktika, vienodinanti ordinarinės teisės suvokimą ar taikymą (ji taip pat privaloma ir įpareigojanti), neretai įvardijama kaip precedentinė teisė, nes tokie teismų sprendimai nekuria teisės, o tik padeda interpretuoti ir taikyti jau galiojančią. Taigi teisminis precedentas – teisės kūrybos, o ne aiškinimo rezultatas (Mesonis, 2010, p. 208). Akivaizdu, kad romanų-germanų teisės sistemoje, lyginant su anglosakų teisine sistema, precedentas turi skirtingą galią. Čia pritaria R.A.Posner

pozicijai, kad vieniems precedentas yra autoritetas, kitiems tik potencialiai naudinga informacija (Posner, 2004, p. 98). Tradicinei romanų-germanų teisinei sistemai precedentas yra naudinga informacija, bet nesukuria teisinės pareigos jį kartoti. Čia svarbiausi įstatymai, teisės aktai, kurių reikšmingiausias – Konstitucija.

Nors „kontinentinėje teisės tradicijoje teismų precedentų autoritetas buvo ilgą laiką neigiamas“ (Baltrimas, 2017, p. 5.), XX - XXI amžių socialiniai, ekonominiai įvykiai lėmė valstybių integraciją bei globalizacija įtakojo teisinių sistemų pokyčius (Tumanyants, 2015, p. 12). E.Baranausko teigimu, XX amžiaus pabaigoje išryškėjo romanų-germanų ir anglosaksų teisinių sistemų asimiliacijos tendencijos, kurios turėjo įtakos tam, kad precedentas tapo įprastas ir kontinentinės teisės tradicijos teisininko ausiai, kalbant apie savo teisinę sistemą. Daugumoje romanų – germanų teisinei sistemai priklausančių šalių precedento sąvoka tvirtai įsigalėjo teisinėje literatūroje ir teismų jurisprudencijoje (Baranauskas, 2003, p.203), tačiau ne visos romanų-germanų teisinės tradicijos valstybės pripažįsta precedentą tą įtvirtindamos teisės aktuose. Mokslininkai nurodo, kad daugelyje Europos šalių, pavyzdžiui, Vokietijoje, Graikijoje, Italijoje, Norvegijoje, Suomijoje, Švedijoje teisminis precedentas nėra įstatymiškai pripažintas, (Želdibina, 2015, p.54). Taigi, tai nėra oficialus teisės šaltinis. Pavyzdžiui Ispanijos teisėje precedentu paprastai suprantamas ankstesnis teismo sprendimas, įpareigojantis teismus jo laikytis nagrinėjant panašias bylas ir priimant visus vėlesnius sprendimus. Šis precedento supratimas yra labai artimas klasikiniam precedento supratimui, kuris susiformavo bendrojoje teisės sistemoje. Tačiau nors teisės precedentas faktiškai pripažįstamas, kartu veikia daug kartų Konstitucinio Teismo patvirtintas „fundamentalus principas“, reiškiantis, kad teisėją saisto statutiniai įstatymai, o ne precedentai (Marčenko, 2016, p. 6-7).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai, ekonominiai pokyčiai, integracija, globalizacija įtakojo anglosaksų ir romanų-germanų teisinių sistemų asimiliaciją, dėl ko precedentą pripažįsta ir romanų-germanų tradicijos valstybės. Visgi precedentas šiose valstybėse oficialiai nelaikomas teisės šaltiniu (prioritetas rašytiniams šaltiniams), nors teisės praktika ir doktrina faktiškai juo remiasi.

2. TEISMINIO PRECEDENTO SAMPRATA

2. 1. Teisminis precedentas bendraja prasme

Tarptautinių žodžių žodynas lotyniškos (lot. *praecedentis*) kilmės žodį „precedentas“, kuris reiškia einantis priešakyje, aiškina dvejopai – kaip jau buvusį, panašų faktą, įvykį, kuriuo galima pasiremti, bei kaip teismo sprendimą, priimtą byloje ir tapusį privalomu kitiems tos pačios arba žemesnės instancijos teismams, nagrinėjantiems panašias bylas (Tarptautinių žodžių žodynas, 2004, p. 596). Akivaizdu, kad šis žodynas akcentuoja, kad precedentas – privaloma kategorija. Teisės žodynai precedentą aiškina kiek kitaip. Pavyzdžiui, Black's teisės žodynas precedentą (angl. *precedent*) aiškina kaip teismo sprendimą, kuris esant kitai tapačiai ar panašiai bylai ar teisiniam klausimui, laikomas pavyzdiniu (Featuring Black's Law Dictionary). L.B.Curzon teisės žodynas precedentą aiškina kaip teismo nutartį, nuosprendį, sprendimą, kuris tapo pavyzdžiu vėlesnėje analogiškoje byloje (Curzon, 2002, p. 312). Kaip matome, šie žodynai precedentą aiškina tik kaip pavyzdinį ir nenurodo, kad jis – privalomas. Oksfordo teisės terminų žodyne precedentas – teismo sprendimas, kuriuo, yra įpareigoti vadovautis vėliau panašias bylas sprendžiantys žemesnieji teismai (Bix, 2004, p. 54). Taigi, šis žodynas pabrėžia, kad precedentas yra įpareigojantis. Apibendrinant žodynuose pateiktus apibrėžimus, galima teigti, kad precedentas, kaip atitinkama teisės aiškinimo taisyklė, yra sukuriamas teismo jam nagrinėjant bylą ir priimant sprendimą. Vėliau šia sukurta taisykle, privalu vadovautis žemesniems teismams, nagrinėjant bylas, kai sprendžiamos analogiškos situacijos. Paprastai tariant, precedentas – pavyzdys tam tikros teisinės problemos sprendimui.

Kaip teigia V.V.Ogleznev, precedento samprata yra sudėtinga ir daugialypė, priklausanti nuo daugelio veiksnių, atspindinčių istorines, socialines, politines ir kitas tradicijas (Ogleznev, 2011, p. 7), todėl nenuostabu, kad teisės mokslininkai savo darbuose nepateikia vieningo precedento aiškinimo.

Dažnai autoriai (nesvarbu kurios teisės šakos, nes precedentas yra diskusijų objektas įvairiose teisės šakose) precedentą suvokia panašiai, kaip aukščiau aptartuose žodynuose. Štai pavyzdžiui T.A.Želdibina teigia, kad šiandien teisminis precedentas suprantamas kaip aukštesnės instancijos teismo sprendimas, priimtas konkrečioje byloje, kuris paprastai yra privalomas ir naudojamas nagrinėjant panašias bylas žemesniųjų instancijų teismuose (Želdibina, 2015, p. 54). Matome, kad šis precedento apibūdinimas praktiškai tapatus žodynuose pateiktiems precedento apibūdinimams. Manytina, kad aptartas precedento suvokimas traktuotinas kaip precedento suvokimas bendraja prasme, kurį lėmė precedento aiškinimas jį suprantant kaip teisės šaltinį.

Apibendrinant galima teigti, kad teisminis precedentas bendrąja prasme suvokiamas kaip teisės šaltinis, todėl remiantis *stare decisis* principu jis traktuojamas kaip teisės aiškinimo taisyklė, įpareigojanti teismus analogiškas, aukštesniųjų teismų išspręstas bylas, spręsti taip pat.

2.2. Teisminis precedentas siaurąja ir plačiąja prasme

Precedentą galima aiškinti ir siaurąją bei plačiąja prasmėmis. Įdomų požiūrį šiuo atveju pateikia Italijos doktrina ir teismų praktika. Čia precedentas aiškinamas siaurąją ir plačiąja prasmėmis. Plačiąja prasme jis suvokiamas kaip bet koks ankstesnis teismo sprendimas, tikėtina turintis ryšį su bet kuriuo vėliau nagrinėjamu atveju. Siaurąja prasme precedentas – ankstesnis teismo sprendimas, susijęs analogiškais aplinkybėmis vėlesnėje nagrinėjamoje byloje (Marčenko, 2016, p.7). Panašiai precedentas suvokiamas ir Prancūzijoje kur teigiama, kad precedentas yra ne kas kita, kaip teismo sprendimas, priimtas anksčiau dėl panašios bylos ar panašiomis aplinkybėmis kaip ir nagrinėjama byla (Marčenko, 2016, p. 7). Šiuo atveju, kalbant plačiąja prasme, precedentas aiškinamas tiesiog kaip ankstesnis teismo sprendimas, o kalbant siaurąja prasme, jau aktualios analogiškos bylos aplinkybės, kurioms esant precedentas gali būti taikomas. Manytina, kad toks požiūris į precedentą susiformavo romanų-germanų tradicijos įtakoje, nes čia nėra akcentuojamas precedento privalomumas.

Autoriai R.A.Siltala (Siltala, 2000, p. 65), G.Slapper, D.Kelly (Slapper, Kelly, 2007, p. 45) apibendrinami precedento sampratų įvairovę taip pat akcentuoja jo suvokimą plačiąja ir siaurąja prasmėmis. Tačiau, darbo autoriaus nuomone, prieš pradėdant precedento suvokimo plačiąja ir siaurąja prasme detalesnę analizę, būtina apibrėžti dvi precedento sudedamąsias dalis – *ratio decidendi* ir *obiter dictum*.

Pirmoji lotyniška frazė *ratio decidendi*, verčiant pažodžiui, aiškintina kaip priežastis priimti motyvą (angl. *the reason for the decision*). Šis terminas reiškia teisės normą, kurią teisėjas (tiesiogiai ar netiesiogiai) samprotaudamas traktuoja kaip būtiną konkretaus sprendimo priėmimui (Cross, Harris, 1991, p.72). V.Vasiliausko teigimu, *ratio decidendi* yra sprendimo šerdis – svarbiausias elementas, pagrindas, nes juo remiantis priimamas sprendimas, kurio privalu laikytis spręsiant analogišką bylą. Kitaip sakant, *ratio decidendi* ir yra ta teismo sprendime įtvirtinta elgesio taisyklė, kurią suformuoja teisėjas, spręsdamas bylą, ir kuri vėliau yra privaloma (Vasiliauskas, 2002, p. 156-159). Akivaizdu, kad *ratio decidendi* – svarbiausia precedento dalis, kurios privalo laikytis teismai priimdami vėlesnius sprendimus. T.y. ji yra įpareigojanti.

Tačiau ne visos teismo sprendime, teisinio samprotavimo procese, teisėjo suformuluotos nuostatos bus *ratio decidendi*. Mokslininkų pastebėjimu, ne esminės, tos, kurios pasakytos tik tarp kitko, yra *obiter dictum*. (Ogleznev, 2011, p. 8.). Taigi, visa kita kas nepriklauso *ratio decidendi*, teismo sprendime, yra *obiter dictum* ir neturi privalomojo pobūdžio kitiems teismams sprendžiant analogiškas bylas (Vasiliauskas, 2002, p. 156-159). Matome, kad *obiter dictum* reikšmė teismo sprendime, palyginus su *ratio decidendi* yra mažesnė.

Grįžtant prie precedento suvokimo plačiąja ir siaurąja prasme, mokslininkų teigimu, šio instituto suvokimą plačiąja prasme apima tai, kad precedentu laikomas visas teismo sprendimas – tiek *ratio decidendi*, tiek *obiter dictum* (Slapper, Kelly, 2007, p. 45). Lietuvos teisės doktrinoje, precedentą autoriai dažniausiai traktuoja plačiąja prasme, t.y. precedentu laikant visą teismo sprendimą, aiškinant jį neatsietai. Pavyzdžiui, tokios pozicijos laikosi A.Bakaveckas (administracinėje doktrinoje) nurodydamas, kad teisminis precedentas – teismo sprendimas konkrečioje byloje, kuriuo privaloma vadovautis sprendžiant visas kitas analogiškas bylas, iškeltas priėmus šį sprendimą (Bakaveckas, 2010, p. 146). Panašų apibrėžimą pateikia ir A.Driukas bei V.Valančius (civilinio proceso teisės doktrinoje) nuroydamai, kad teisminis precedentas – sprendžiant konkrečias bylas priimtuose teismo sprendimuose pateikti teisės išaiškinimai, kurie vėliau laikomi pavyzdžiu sprendžiant analogiškas bylas (Driukas, Valančius, 2005, p. 135). Kaip matome, teismo sprendimu autoriai laiko vientisą teismo sprendimą ir jo neskirsto.

Taip pat pažymėtina, kad teisės moksle vyrauja precedento patariamasis poveikis. W.Burnham nurodo, kad precedentai – dviejų poveikių. Pirmasis poveikis – „privalomas“ (angl. *binding*), antrasis – „patariamasis“ (angl. *persuasive*) (Burnham, 2003, p. 64-65). Taigi, kaip išvalgiai pažymi J. Martin, jei teismas nagrinėja tam tikrą bylą, kurios dar nėra nagrinėjęs, priimdamas sprendimą, teismas sukuria naują precedentą. Kitą kartą teismas nagrinėdamas analogišką ar iš esmės panašią bylą jau privalės remtis ankstesniu teismo sprendimu. Taip yra todėl, kad precedento doktrina yra grindžiama *stare decisis* principu, kuris reiškia, kad reikia laikytis to, kas jau yra nuspręsta ir to negalima panaikinti (originalioji precedento doktrina) (Martin, 2007, p. 22). Tokiu būdu, galima sutikti su nuomone, kad precedentas padeda formuoti neprieštariną, nuoseklią teismų praktiką (Vėgėlė, Kazakevičiūtė, 2017, p. 258). Teisminis precedentas leidžia išspręsti bylą tuomet kai nėra tinkamo įstatymo jam išspręsti ar kai teisės normos turinys painus, neaiškus, galimai neatitinka bendrųjų teisės principų. Taip pat remiantis teisiniu precedentu užpildoma tam tikra teisės spraga. Tokį sprendimą pakartojus kitam teismui analogiškoje byloje sprendimas tampa precedentu bei įgyja bendrumo požymį.

Remiantis išdėstytu, Lietuvos teismų praktikoje pateikiamas atitinkamas precedento apibrėžimas. Kaip paaiškino ir Lietuvos apeliacinis teismas, „precedentas – tai konkrečioje byloje teismo suformuluota teisės aiškinimo taisyklė, kurios viena taikymo sąlygų yra aplinkybė, kad ši taisyklė buvo sukurta sprendžiant tapatų ginčą. Teismams sprendžiant bylas precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, t. y. precedentas kaip teisės aiškinimo taisyklė taikomas tik tose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra tapačios arba labai panašios į tos bylos, kurioje buvo sukurtas precedentas, faktines aplinkybes ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė, kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje). Akivaizdu, kad vadovaujantis teisminiais precedentais, išvengiama skirtingo tos pačios teisės normos aiškinimo ir tokių pačių faktinių aplinkybių vertinimo.

Precedentą siaurąja prasme palaikančių autorių požiūriu, precedentas sudaro tik privalomąją teismo sprendimo dalį – *ratio decidendi* (Siltala, 2000, p. 65). Pavyzdžiui, siaurojo precedento suvokimo šalininkas E.I.Gorbunov nurodo, kad ne visas sprendimas teismams yra privalomas. Privaloma yra tik teisinė teisėjo pozicija, kurios pagrindu priimamas sprendimas, taigi vienintelė ankstesnio sprendimo dalis, kurios reikia laikytis, yra *ratio decidendi*. (Gorbunov, p.105). Tokiu būdu, šis autorius, kaip ypatingos svarbos vertą laiko ne visą teismo sprendimą, kuriame suformuluotas precedentas, o tik atitinkamą, esminę sprendimo dalį, kuria išsprendžiamas tam tikras teisinis klausimas.

Apibendrinant, plačiąja prasme teisminis precedentas yra ankstesnis, pavyzdinis sprendžiant analogiškas bylas teismo sprendimas, – apimantis visą teismo sprendimą, t.y. tiek *ratio decidendi*, tiek *obiter dictum*. Siaurąja prasme teisminis precedentas – tik privaloma pavyzdinio teismo sprendimo dalis – *ratio decidendi*.

3. TEISMINIO PRECEDENTO KAIP VIENODOS TEISMŲ PRAKTIKOS FORMAVIMO PRIEMONĖS ĮGYVENDINIMO IR TAIKYMO YPATUMAI LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

3.1. Teismo precedento doktrinos suformavimas ir plėtojimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje

Teismo precedento, kaip teisės šaltinio doktrina Lietuvoje buvo suformuluota palyginus neseniai, Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas). Šiuo nutarimu akcentuotos kartinės precedento nuostatos plėtotos toliau, vėlesniuose Konstitucinio Teismo nutarimuose. Taigi visi šie Konstitucinio Teismo nutarimai neabejotinai darė ir daro poveikį tiek pačiam Konstituciniam Teismui, tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau darbe – LAT), Lietuvos apeliacinio teismo ir žemesnių instancijų teismų vienodos praktikos formavimuisi, dėl to juos aktualu ir reikšminga analizuoti.

Analizę dera pradėti nuo detalesnio Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo nagrinėjimo, aptariant kokios, kartinės konstitucinės teismo precedento doktrinos nuostatos buvo suformuluotos. Darbo autoriaus manymu, galima išskirti kelis reikšmingiausius aspektus, kuriuos tikslinga pavaizduoti lentelėje.

1 lentelė. Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime suformuluoti esminiai teismo precedento doktrinos elementai

Esminiai teismo precedento doktrinos elementai	Konstitucinio Teismo nuostata
Reikalavimas analogiškas bylas spręsti analogiškai.	Konstitucijoje įtvirtinti teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui ir kt. principai neatskiriamai susiję ir iš jų kylančia maksima, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t. y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentes, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų. Užtikrinant iš Konstitucijos kylantį bendrosios kompetencijos teismų praktikos vienodumą (nuoseklumą, neprieštarumą).

Horizontalusis <i>stare decisis</i> principo veikimas.	Bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų.
Vertikalusis <i>stare decisis</i> principo veikimas.	Žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų.
Teismų jurisprudencijos prognozuojamumas.	Aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai privalo, peržiūrėdami žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimus, tuos sprendimus vertinti vadovaudamiesi visuomet tais pačiais teisiniais kriterijais.
Precedento reinterpretavimas	Bendrosios kompetencijos teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose turi būti koreguojama ir nauji teismo precedentai tų kategorijų bylose gali būti kuriami tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina; toks teismų praktikos koregavimas visais atvejais turi būti deramai argumentuojamas.
Rėmimasis precedente pateikiamų nuostatų turiniu, jų taikymo samprata.	Teismai turi vadovautis tokia atitinkamų teisės nuostatų (normų, principų) turinio, taip pat šių teisės nuostatų taikymo samprata, kokia buvo suformuota ir kokia buvo vadovaujama taikant tas nuostatas ankstesnėse bylose, <i>inter alia</i> anksčiau sprendžiant analogiškas bylas.
Precedentų privalomumas pačiam Konstituciniam Teismui.	Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui, jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis negali jų pakeisti arba jų peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo.

Šaltinis. Sudaryta darbo autoriaus, remiantis Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimu.

Kaip matome iš pateiktos lentelės, analizuojamame Konstitucinio Teismo nutarime buvo suformuluoti esminiai teismo precedentų doktrinos elementai. Pats svarbiausias

elementas – reikalavimas analogiškas bylas spręsti analogiškai, sukuriantis prielaidas vienodai bendrosios kompetencijos teismų praktikai formuoti. Manytina šioje nuostatoje atsispindi visi *stare decisis* elementai, t.y. ankstesnės praktikos laikymasis ir atsisakymas ją keisti nauja, konkuruojančia praktika. Tai itin reikšminga visaverčio teisingumo vykdymo, sąlyga. Tačiau bylų analogiškumo nustatymo kriterijai šiame sprendime nėra detalizuoti, todėl gan sudėtinga vertinti, kaip analogiškumo kategoriją nustatyti. Taip pat suformuluoti ir kiti ne mažiau reikšmingi elementai. Nors šiame nutarime nėra eksplicitiškai paminėtas *stare decisis* principas, bet net ir nevarojant šios sąvokos aišku, kad teismo sprendimai laikomi teisės šaltiniu (ne vien teisės taikymo aktu) įpareigojančiu ir susaistančiu, teismus – ir precedento kūrėją ir kitus analogiškas bylas vėliau nagrinėsiančius teismus. Taigi teisminis precedentas yra teisės šaltinis tiek vertikaliu, tiek horizontaliu aspektu. Atitinkamai horizontalusis *stare decisis* principo veikimas užtikrina, kad teismų precedentai susaisto tuos precedentus sukūrusius aukštesnius teismus, o vertikalusis *stare decisis* reiškia, kad aukštesniųjų instancijų teismų sukurti precedentai susaisto ir žemesnės instancijos teismus. Kadangi precedentus gali kurti tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos apeliacinis teismas – tik šie teismai yra saistomi savo pačių priimtų sprendimų, o apygardų ir apylinkių teismai nėra saistomi. Atitinkamai tam tikroje jurisdikcijoje, aukštesnės pakopos teismo priimtas sprendimas bus privalomas bet kuriam kitam tos pačios jurisdikcijos žemesnės pakopos teismui. Tačiau visi bendrosios kompetencijos teismai be išimties yra saistomi Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuotos oficialios konstitucinės doktrinos. Teismų jurisprudencijos prognozuojamumas reiškia, kad teismų veikla turi būti prognozuojama, ir teismai savo sprendimuose turi visada remtis analogiškais kriterijais, kurie turi būti aiškūs *ex ante* ir manytina, nurodyti kitų teismų panašius sprendimus. Precedento reinterpretavimas reiškia, kad, kai tai neišvengiama ir objektyviai būtina koreguoti ankstesnį precedentą. Dar vienas elementas – rėmimasis precedente pateikiamų nuostatų turiniu, jų taikymo samprata, numatantis, kad teismai visada privalo vadovautis anksčiau, analogiškose bylose taikytų teisės normų, principų turiniu, taip pat šių teisės nuostatų taikymo samprata. Galiausiai įtvirtintas precedentų privalomumas pačiam Konstituciniam Teismui, nurodantis, kad jo baigiamieji aktai gali būti peržiūrėti tik esant konstituciniam pagrindui.

Apibendrinant pasakytina, kad nesilaikant šių esminių teismo precedento doktrinos elementų priimtas teismo sprendimas paneigtų teisingumo principą. Tokiu būdu, precedentu siekiama stabilios ir nuoseklios teismų praktikos formavimo.

Aptartos teismo precedento doktrinos nuostatos buvo pakartotos ir kai kuriais aspektais išplėtos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime, 2006 m.

rugpjūčio 8 d., 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimuose, 2007 m. spalio 24 d., 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimuose.

Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime, pakartota nuostata, kad žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų tų kategorijų bylose. Tačiau papildyta, kad aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai negali kištis į žemesnės instancijos teismų nagrinėjamas bylas, teikti jiems kokių nors privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, nes pagal Konstituciją teismų praktika formuojama tik teismams patiems sprendžiant bylas (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime). Tai reiškia, kad nors vykdydami teisingumą žemesnės instancijos teismai ir yra saistomi aukštesnės instancijos teismų precedentų, didžiausia vertybe laikomas teisingo teismo sprendimo priėmimas, kurį turi priimti pats teismas, laikydamasis įstatymuose nustatytų procesinių bei kitų reikalavimų ir neįtakojamas aukštesniųjų instancijos teismų, kurie taip pat turi veikti neperžengdami savo įgaliojimų ribų.

Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendime suformuluota teisės spragų, t.y. legislatyvinės omisijos doktrina. Šiame teisme buvo pabrėžta, kad žemesnės galios teisės aktuose esančias teisės spragas teismai gali užpildyti tik *ad hoc*, t. y. šiuo – teisės taikymo – būdu teisės spragos yra pašalinamos tik individualiam visuomeniniam santykiui, dėl kurio sprendžiamas ginčas teisme nagrinėjamoje byloje; kita vertus, teisminis (*ad hoc*) teisės spragų šalinimas sudaro prielaidas formuotis vienodai teismų praktikai sprendžiant tam tikros kategorijos bylas – teismų precedentuose įtvirtintai teisei, kurią, be abejo, vėliau gali iš esmės pakeisti ar kitaip pakoreguoti įstatymų atitinkamus visuomeninius santykius sureguliuodamas įstatymu, kitu teisės aktu ir šitaip atitinkamą teisės spragą pašalindamas jau ne *ad hoc*, bet į ateitį nukreiptu bendro pobūdžio teisiniu reguliavimu (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas). Kai matome, nutarime akcentuojama teismo teisės ir pareigos užpildyti norminio reguliavimo spragas svarba. Tai reiškia, kad teismai *de facto* kurdami precedentus turi įrankį norminio reguliavimo kolizijų sprendimui ir teisės spragų užpildymui, o tai sudaro prielaidas formuotis vienodai teismų praktikai, sprendžiant tam tikras bylas. Vėliau tokiu būdu suformuluotą elgesio taisyklę gali koreguoti įstatymų leidėjas. P.Kūris mano, kad šis nutarimas reikšmingas „spendžiant daugelį bylų dėl asmens ekonominių ir socialinių teisių, kurias atkurti (jeigu jos buvo pažeistos) būtų neįmanoma, jeigu įstatymų leidėjas vengtų atitinkamus santykius deramai sureguliuoti“ (Kūris, 2006, p. 11). Taigi, teismai, kurdami teisminius precedentus, kai norminis reguliavimas yra prieštaringas ar nepakankamas, sudaro prielaidas teisingai išspręsti bylas.

Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendime akcentuota, kad aiškinant Konstitucinio Teismo aktus, kitus baigiamuosius aktus oficialioji tesiminė praktika yra plėtojama ir turi būti prognozuojama, todėl tik esant būtinybei (kylančiai iš Konstitucijos) nukrypti nuo esamo precedento – reinterpretuojama, sukuriant naujus precedentes. Šiuo atveju Konstitucinis Teismas saistomas savo paties sukurtų precedentų, ir naujų teismo precedentų kūrimas ir teismo precedentų argumentavimas negali būti racionaliai teisiškai nemotyvuoti valiniai aktai. Nuo precedentų, sukurtų priėmus sprendimus konstitucinės justicijos bylose, gali būti nukrypstama ir nauji precedentai gali būti kuriami tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama. Jokio precedentų pakeitimo negali lemti atsitiktiniai (teisės atžvilgiu) veiksniai (Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendime). Taigi, nauji teisiniai precedentai gali būti priimami tik esant objektyviai būtinybei (konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama). Tokiu būdu užtikrinamas jurisprudencijos tęstinumas, priimamų sprendimų prognozuojamumas.

Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime teismo precedentų doktrina itin gausiai išplėtotą, todėl, šiais nuostatais tikslinga pavaizduoti lentelėje (žr. į lentelę Nr. 2).

2 lentelė. Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime išplėtotos teismo precedentų doktrinos nuostatos

Pagrindiniai išplėto to teismo precedentų doktrinos elementai	Konstitucinio Teismo nuostata
Teismai turi atsižvelgti ne tik į Aukščiausiojo Teismo, bet ir kitų aukštesnės instancijos teismų precedentes.	Pagal apygardos teismo prašymą sprendžiant, ar Civilinio proceso kodekso 4 str. nuostata „Teismai, taikydami teisę, atsižvelgia į <...> kasacine tvarka priimtose nutartyse esančius teisės taikymo išaiškinimus“ neprieštarauja Konstitucijos 29 str. 1 d., 109 str. Teismas pažymėjo, kad šioje nuostatoje nėra žodžio „tik“. t. y. todėl ji neužkerta kelio teismams sprendžiant bylas atsižvelgti ne tik į kasacine tvarka priimtose nutartyse esančius teisės taikymo išaiškinimus, bet ir į teisės taikymo išaiškinimus, esančius kitų aukštesnės instancijos teismų priimtuose sprendimuose, nutartyse,

	nutarimuose, jeigu jie turi precedento reikšmę atitinkamam teismui sprendžiant analogišką bylą, taip pat į savo pačių teisės taikymo praktiką.
Teismų precedentai – teisės šaltiniai, kurie negali būti ignoruojami.	Teismų precedentai yra teisės šaltiniai – <i>auctoritate rationis</i> ; rėmimasis precedentais yra vienodos (nuoseklios, neprieštaringos) teismų praktikos, kartu ir Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo, įgyvendinimo sąlyga. Todėl teismų precedentai negali būti nemotyvuotai ignoruojami.
Precedentų aiškumas, neprieštaravimas oficialiai doktrinai.	Precedentai patys turi būti aiškūs. Teismų precedentai taip pat turi neprieštarauti oficialiai konstitucinei doktrina.
Apdairus rėmimasis precedentais.	Teismų precedentų, kaip teisės šaltinių, reikšmės negalima pervertinti, juo labiau suabsoliotinti. Remtis teismų precedentais reikia itin apdairiai. Sprendžiant bylas precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, t. y. precedentas taikomas tik tose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra tapačios arba labai panašios į tos bylos, kurioje buvo sukurtas precedentas, faktines aplinkybes ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė, kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas.
Suformuluotos precedentų konkurencijos sprendimų taisyklės.	Precedentų konkurencijos atveju (t. y. kai yra keli skirtingi analogiškose bylose priimti teismų sprendimai) turi būti: <ol style="list-style-type: none"> 1) vadovaujama aukštesnės instancijos teismo sukurtu precedentu; 2) atsižvelgtina į precedento sukūrimo laiką; 3) atsižvelgiama į tai ar atitinkamas precedentas atspindi susiformavusią teismų praktiką, ar yra pavienis atvejis; 4) atsižvelgiama į sprendimo argumentacijos įtikinamumą;

	<p>5) atsižvelgiama į sprendimą priėmusio teismo sudėtį (į tai, ar atitinkamą sprendimą priėmė vienas teisėjas, ar teisėjų kolegija, ar išplėstinė teisėjų kolegija, ar visa teismo (jo skyriaus) sudėtis);</p> <p>6) atsižvelgiama į tai, ar dėl ankstesnio teismo sprendimo buvo pareikšta teisėjų atskirųjų nuomonių;</p> <p>7) atsižvelgiama į galimus reikšmingus pokyčius (socialinius, ekonominius ir kt.), įvykusius priėmus atitinkamą precedento reikšmę turintį teismo sprendimą;</p> <p>8) atsižvelgiama ir į kitas reikšmingas aplinkybes.</p> <p>Šie Konstitucinio Teismo motyvai tarnauja kaip instrumentai nusprendžiant ar precedentu galima remtis ir kokių precedentu remtis.</p>
--	--

Šaltinis. Sudaryta darbo autoriaus, remiantis Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimu.

Apžvelgiant lentelėje išdėstytas nuostatas, galima teigti, kad Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime išplėtos vienodos, nuoseklios ir neprieštaringos teismų praktikos kaip konstitucinės vertybės idėjos nuostatos. Išaiškinta, kad teismų praktikoje privalu atsižvelgti ne tik į LAT, bet ir kitų aukštesnės instancijos teismų precedentes ir nei vienas precedentas neturi būti ignoruojamas. Patys precedentai privalo būti aiškūs, neprieštaraujantys oficialiai doktrinai, bet jais turi būti remiamasi apdairiai. Darbo autoriaus manymu, pastaroji apdairumo nuostata detalizuoja ir bylų analogiškumo nustatymo kriterijus. Kadangi Konstitucinis Teismas laiko visą nutarimą precedentiniu (ne tik *ratio decidendi*), vadinasi akcentuodamas apdairumą Konstitucinis Teismas iš esmės, konstatavo, kad turi būti atidžiai ir apdairiai nagrinėjamas visas teismo sprendimas (tiek precedentinių bylų, tiek sprendžiamos bylos) ir tik tuomet galima nuspręsti ar precedentas yra taikytinas sprendžiamojame byloje, ar ne. Akivaizdu, kad tik skyrus pakankamai dėmesio teismo sprendimo analizei, bus užtikrinamas teismų praktikos prognozuotumas, vieningumas.

„Precedentų veikime galima susidurti su iššūkiais nustačius, kad ankstesnės panašios bylos buvo išnagrinėtos skirtingai. Tokia padėtis vadinama teismų precedentų konkurencija“ (Baltrimas, 2017 p. 24). Šio iššūkio sprendimui analizuojamame Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime skirtas didelis dėmesys, o tiksliau pateiktos precedentų konkurencijos sprendimų taisyklės. Kai yra keli skirtingi analogiškose bylose priimti teismų sprendimai: 1) vadovaujamosi aukštesnės instancijos teismo sukurtu precedentu ir 2) atsižvelgtina į precedento sukūrimo laiką; 3) į tai ar atitinkamas precedentas atspindi susiformavusią teismų praktiką, ar yra pavienis atvejis; 4) į sprendimo argumentacijos įtikinamumą; 5) į sprendimą priėmusio teismo sudėtį 6) į tai, ar dėl ankstesnio teismo sprendimo buvo pareikšta teisėjų atskirųjų nuomonių; 7) į galimus reikšmingus pokyčius (socialinius, ekonominius ir kt.), įvykusius priėmus atitinkamą precedento reikšmę turintį teismo sprendimą; 8) ir į kitas reikšmingas aplinkybes. Kaip matome, Konstitucinis Teismas nepateikė baigtinio aplinkybių sąrašo. Suprantama, kad konkuruojant keliems precedentams turi būti nustatoma kiekvieno iš jų galia ir turi būti taikomas didesnę galią turintis, t.y. reikšmingesnis precedentas. Manytina, kad precedentų konkurencijos taisyklė šiuo atveju išspręsta remiantis anglosaksų tradicijos valstybėse taikomu būdu (pavyzdžiui, tai, kad laikomasi precedentų hierarchijos, t.y. vadovaujamosi aukštesnės instancijos teismo sukurtu precedentu ir pan. (Ross, 2004, p. 86).

Nagrinėjant teismo precedentų doktrinos plėtojimą Konstitucinio Teismo praktikoje paminėtinas ir Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas, kuriame pasisakyta dėl konstitucinės doktrinos reinterpretavimo.

Konstitucinis Teismas, šiame nutarime analizuodamas asmens, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, galimybės būti renkamu į Seimą klausimą atskleidė tarptautinės ir konstitucinės teisės santykį. Šiame kontekste, pateikta ir aktualių nuostatų susijusių su supranacionaliniu¹ teisiniu precedentu, t.y. pasisakyta dėl precedentus saistančios galios tvirtumo. J.Baltrimas aptardamas šį teismo sprendimą nurodo, kad „teismas pripažino, kad potencialūs nesuderinamumai tarp Konstitucinio Teismo nutarimuose suformuluotų Konstitucijos išaiškinimų ir vėliau priimto Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau darbe – EŽTT) sprendimo gali būti išspręsti tik keičiant Konstituciją. Kitaip tariant, Konstitucinis Teismas nusprendė, kad tokios aplinkybės atsiradimas nėra pagrindas Konstituciniam Teismui reinterpretuoti konstitucinę doktriną taip, kad ji būtų pakoreguota“ (Baltrimas, 2017, p. 100). Taigi, šiuo atveju konstatuotas jau ratifikuotos ir įsigaliojusios tarptautinės

---

¹ Supranacionalinis - Europos Žmogaus Teisių Teismo, Europos Bendrijų Teisingumo Teismo ir kt. jurisprudencija (Kūris, 2009, p. 133).

sutarties nuostatų prieštaravimas Konstitucijai. Konstitucinio Teismo nuomone, naujo supranacionalinio teismo precedento sukūrimas negali būti laikomas pagrindu Konstituciniam Teismui reinterpretuoti konstitucinę doktriną ją koreguojant. Vadinasi, atsiradęs supranacionalinis precedentas ir taikymo atžvilgiu neturi pirmumo. Šiuo nutarimu buvo patvirtinta teismo jurisprudencijos tęstinumo, kaip teisinio saugumo elemento, svarba.

Įdomu pabrėžti, kad Konstitucinio Teismo teisėjas, o taip pat ir konstitucinės teisės mokslininkas prof. dr. E.Šileikis dėl šio Konstitucinio Teismo pateikė savo atskirąją nuomonę ir nurodė nesutinkąs su Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimu. Konkrečiau, pavyzdžiui, su viena iš nuostatų, kad EŽTT sprendimas negali būti konstituciniu pagrindu reinterpretuotas. Jo nuomone, čia „susidaro prieštaravimas. Viena vertus, EŽTT sprendimas, kaip minėta, „negali būti konstituciniu pagrindu reinterpretuoti [...]“, kita vertus, EŽTT sprendimui įgyvendinti Seimas turi pakeisti mažų mažiausiai dvi (konkrečiai nurodytas) Konstitucijos nuostatas. Vadinasi, kad EŽTT sprendimas yra inspiracijos šaltinis (*source d'inspiration*) tik Seimui, bet ne Konstituciniam Teismui, nors, būtent, Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstituciją ir vertindamas ginčijamas nuostatas, daugybę kartų tiesiogiai nurodydavo EŽTT sprendimus ir juos neretai įterpdavo net į tą motyvuojamosios dalies skyrių, kuris skirtas doktrinai (Konstitucijos aiškinimui!). Kitaip tariant, mano manymu, gali susidaryti įspūdis, kad konstitucinė justicija Nutarime pernelyg suartėjo su abstrakčios normų kontrolės šalutinių (politologinių personifikuotų) aspektų vertinimo konstravimu: kai „reikėjo“, tai tam tikruose nutarimuose EŽTT sprendimas tapdavo inspiracija jį nurodyti (ir juo remtis) būtent Lietuvos Konstitucijos aiškinimui skirtame motyvuojamosios dalies skirsnyje, tačiau kai dabar esą „nereikia“ (nes tiesiai „neveda“ į prieštaravimą), tai EŽTT sprendimas nurodomas tik kaip inspiracija Seimui...“ (Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio 2012 m. rugsėjo 8 d atskiroji nuomonė, p. 4-5). Aptariant šią mokslininko poziciją, matome, kad jis nepitaria nuomonei, kad prieštaravimai tarp vėliau priimto EŽTT sprendimo ir Konstitucijos galimi tik keičiant Konstituciją. E.Šileikis mano, kad kilusią koliziją būtų galima spręsti ir nekeičiant Konstitucijos, o reinterpretuojant atitinkamus Konstitucijos principus ir normas. Tokiu būdu, manytina, laikomasi nuomonės, kad atsiradęs supranacionalinis precedentas turi saistančią galią Konstituciniam Teismui.

Apibendrinant, 2006-2012 metų Konstitucinio Teismo nutarimuose, kuriuose tam tikrais aspektais pasisakyta dėl įvairių teismo precedento aspektų, suformuluotos ir išplėtos pagrindinės teismo precedento doktrinos Lietuvoje nuostatos. Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimu suformuluoti šie esminiai teismo precedento

doktrinos elementai: 1) reikalavimas analogiškas bylas spręsti analogiškai (*stare decisis* elementas), nors analogiškumo nustatymo kriterijai nedetalizuoti; 2) teismo precedento privalomumas žemesniesiems teismams (vertikalusis poveikis) ir pačiam jį suformulavusiam aukštesnės instancijos teismui (horizontalusis poveikis); visi teismai yra saistomi Konstitucinio Teismo precedentų, o kadangi precedentus gali kurti tik LAT ir Lietuvos apeliacinis teismas, taigi tik šie teismai yra saistomi savo pačių priimtų sprendimų; 3) teismų jurisprudencijos prognozuojamumas – analogiškai, aiškūs *ex ante* kriterijai, nurodant panašius sprendimus; 4) precedento reinterpretojimas – ankstesnio precedento keitimas kai tai neišvengiama ir objektyviai būtina; 5) rėmimasis precedente pateiktamų nuostatų turiniu, jų taikymo samprata; 6) precedentų privalomumas pačiam Konstituciniam Teismui. Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimu akcentuota, kad nors vykdydami teisingumą žemesnės instancijos teismai ir yra saistomi aukštesnės instancijos teismų precedentų, didžiausia vertybe laikomas teisingo teismo sprendimo priėmimas, kurį turi priimti pats teismas, laikydamasis įstatymuose nustatytų procesinių bei kitų reikalavimų ir neįtakojamas, aukštesniųjų instancijos teismų, kurie taip pat turi veikti neperžengdami savo įgaliojimų ribų. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendime suformuluota teisės spragų, t.y. legislatyvinės omisijos doktrina, remiantis kuria teismai, kurdami teisinius precedentus, kai norminis reguliavimas yra prieštaringas ar nepakankamas, sudaro prielaidas teisingai išspręsti bylas. Remiantis Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimu nauji teisminiai precedentai gali būti priimami tik esant objektyviai būtinybei. Tokiu būdu užtikrinamas jurisprudencijos tęstinumas, priimamų sprendimų prognozuojamumas. Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime akcentuota, kad teismai turi atsižvelgti ne tik į LAT, bet ir kitų aukštesnės instancijos teismų precedentus. Teismų precedentai – teisės šaltiniai, kurie negali būti ignoruojami. Jie patys turi būti aiškūs, neprieštaraujantys oficialiai doktrinai. Įtvirtinta rėmimosi precedentais apdairumo nuostata, detalizuojanti bylų analogiškumo nustatymo kriterijus, remiantis kuria turi būti atidžiai ir apidairiai nagrinėjamos teismo bylų (tiek precedentinių bylų, tiek sprendžiamos bylos) nuostatos ir tik tuomet galima nuspręsti ar precedentas yra taikytinas sprendžiamojame byloje, ar ne. Itin reikšminga, kad šiame nutarime pateiktos precedentų konkurencijos sprendimų taisyklės, numatančios kuo vadovautis ir į ką atsižvelgti esant keliems skirtingiems teismo sprendimams analogiškose bylose. Būtina vadovautis precedentų hierarchija, atsižvelgti į precedento sukūrimo laiką, įtikinamumą, galimus reikšmingus pokyčius priėmus precedentą, į tai ar precedentas atspindi susiformavusią teismų praktiką, kokia jį priėmusio teismo sudėtis ar pareikšta atskirųjų nuomonių ir t.t. Nėra numatyta baigtinio aplinkybių sąrašo. Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d.

nutarime konstatuota, kad supranacionalinio teismo precedentu sukūrimas negali būti laikomas pagrindu Konstituciniam Teismui reinterpretuoti konstitucinę doktriną ją koreguojant. Vadinasi, atsiradęs supranacionalinis precedentas ir taikymo atžvilgiu neturi prioriteto.

Baigiant šį skyrių akcentuotina, kad aptartos pagrindinės teismo precedentu doktrinos nuostatos, aktualios visai Lietuvos teismų sistemai. Be to pritariama M.Maksimaičio pozicijai, kad precedentu kaip teisės šaltinio doktrinos plėtojimas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje akivaizdžiai išplėtė konstitucinės teisės mokslinių tyrimų galimybes (Maksimaitis, 2017, p. 69). Taigi tiesiogiai įtakojo ir mokslinę doktriną. Nors, reikia nepamiršti, kad Konstitucinio Teismo praktika kuriant teismo precedentu doktriną, nėra baigtinis procesas, ši doktrina, manytina, iškilus praktiniam būtinumui bus plėtojama toliau, atitinkamai plėtosis ir teisės doktrina.

3.2. Teismo precedentu įgyvendinimo ir taikymo ypatumai bendrosios kompetencijos, specializuotų teismų praktikoje

Išanalizavus teismo precedentu doktrinos suformavimą ir plėtojimą Konstitucinio Teismo praktikoje, atsiranda poreikis išsiaiškinti, kaip šiuo metu Lietuvos teismai taiko teismo precedentu doktriną ir kaip tai atsispindi jų šiuo metu formuojamoje praktikoje. Šiame skyriuje bus aptariami teismo precedentu įgyvendinimo ir taikymo ypatumai bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų praktikoje.

Pirmiausia dera pastebėti, kad vadovaujantis Lietuvos teismų sistema „bendrosios kompetencijos teismai yra apylinkių teismai (12), apygardų teismai (5), Lietuvos apeliacinis teismas (1), Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (1). Jie nagrinėja civilines ir baudžiamąsias bylas. Apylinkių teismai taip pat nagrinėja ir administracinių teisės pažeidimų bylas. Apygardų teismuose, Lietuvos apeliaciniame teisme, Lietuvos Aukščiausiajame Teisme yra Civilinių bylų skyrius ir Baudžiamųjų bylų skyrius“ (Teismų sistema, 2020). Taigi, bendrosios kompetencijos yra teismai, kurie nagrinėja civilines ir baudžiamąsias bylas (administracines bylas nagrinėja tik apylinkių teismai). Tai skirtingos hierarchijos teismai, iš jų aukščiausios pakopos – LAT. Tuo tarpu specializuoti teismai Lietuvoje, tai – administraciniai teismai. „Specializuoti teismai yra apygardų administraciniai teismai (2) ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (1). Šie teismai nagrinėja administracines bylas (bylas dėl ginčų, kylančių iš administracinių teisinių santykių)“ (Teismų sistema, 2020). Kaip matome, administraciniai teismai pagal savo kompetenciją nagrinėja administracines bylas. Skiriami dviejų pakopų administraciniai

teismai, iš kurių – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau darbe – LVAT) yra aukščiausios pakopos administracinis teismas.

Bendrosios kompetencijos ir administraciniai teismai, atlieka panašias funkcijas – nagrinėja tarp šalių kilusius teisinius ginčus. Tačiau sutiktina, su V.Valančiaus pastebėjimu, kad „administracinių ginčų specifika, palyginti su civiliniais ginčais, lemia ypatinga subjektinė ginčo sudėtis (viena iš šalių – valdingus įgaliojimus turinti institucija) bei paties ginčo kilmė (ginčas kilęs iš viešosios teisės reglamentuojamų santykių)“ (Valančius, 2004, p.75). Taigi dėl dviejų skirtingais principais savo veiklą formuojančių teismų sistemų – bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų, teisminės praktikos formavimas ir taikymas akivaizdžiai pasidalijęs į dvi dalis.

Pastebėtina, kad Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime, įtvirtinančiame teismo precedento doktriną Lietuvoje buvo kalbama apie bendrosios kompetencijos teismus. Tačiau teismas išaiškino, kad šiame nutarime „aptarti iš Konstitucijos kylantys bendrosios kompetencijos teismų veiklos bei tos veiklos teisinio reguliavimo imperatyvai yra *mutatis mutandis* taikytini ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų veiklai bei jos teisiniui reguliavimui“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas). Vadinasi, nepaisant to, kad šalyje egzistuoja dvi, skirtingais principais savo veiklą formuojančios teismų sistemos, teismo precedento doktrina taikoma ne tik bendrosios kompetencijos, tačiau ir specializuotų teismų, t.y. administracinių teismų sistemai. Tačiau veikiant teismo precedento reikalavimui bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų praktika vienodėja.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (toliau darbe – Teismų įstatymas) 23 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad LAT formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus, o šio įstatymo 31 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad LVAT formuoja vienodą administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. LAT ne kartą savo praktikoje yra pažymėjęs, kad jo „paskirtis – per kasacinėse nutartyse suformuotus precedentes užtikrinti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką valstybėje (viešoji kasacijos funkcija)“ (LAT vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje). LVAT, taip pat ne kartą yra pabrėžęs jog jis formuoja vienodą administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus bei kitus teisės aktus. Taigi, LVAT privalo užtikrinti savo jurisprudencijos tęstinumą (nuoseklumą, neprieštarinumą) ir savo sprendimų prognozuojamumą, remdamasis savo jau suformuota administracinės teisės doktrina ir precedentais (LVAT 2017 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje). Taigi, LAT ir LVAT savo kompetencijos ribose, formuoja vienodą teismų praktiką.

Šiuo atveju kyla klausimai ar LAT ir LVAT, formuodami vieningą praktiką savo nagrinėjamosiose bylose atsižvelgia į vienas kito suformuluotus precedentes bei ar jų formuojama praktika tuo pačiu klausimu (o taip gali nutikti sprendžiant tam tikrus klausimus, pavyzdžiui baudžiamojoje byloje sprendžiant mokestinius klausimus ir pan.) visuomet vienoda ar išsiskiria.

Apžvelgus 2017-2021 metų (iki 2021 m. balandžio 10 d.) LVAT praktiką dėl mokestinių teisinių santykių, nuosavybės teisių atkūrimo galima teigti, kad LVAT formuodamas administracinių teismų praktiką, paiso LAT sukurtų precedentų. Pavyzdžiui, dėl sąžiningų įgijėjų ir savininko interesų pusiausvyros laikymosi, LAT yra suformavęs praktiką, kad esant Civilinio kodekso (toliau darbe – CK) 4.96 straipsnio 2 dalyje nustatytos ribotos vindikacijos pagrindams, siekiant sąžiningų įgijėjų ir savininko interesų pusiausvyros, spręstina, ar taikant tokį savininko teisių gynimo būdą nebus pernelyg suvaržytos sąžiningų įgijėjų teisės ir ar nebus pažeisti jų teisėti lūkesčiai. Tuo tikslu būtina įvertinti konkrečias daikto praradimo aplinkybes, sąžiningo įgijėjo valdymo tęstinumą ir trukmę, kiekvienai iš šalių tenkančius padarinius ir kitas reikšmingas aplinkybes (LAT 2017 m. birželio 22 d. nutartyje). Šių LAT suformuluotų nuostatų laikosi ir LVAT sprenddamas administracines bylas (pavyzdžiui, LVAT teismo 2018 m. rugsėjo 5 d. nutartis).

Ir atvirkščiai, LAT, sprenddamas ginčus remiasi LVAT praktika. Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje byloje nagrinėdamas asmens baudžiamosios atsakomybės dėl apgaulingo buhalterinės apskaitos organizavimo klausimą, t.y. kad jis pateikė neteisingus duomenis apie pajamas, pelną ar turtą, LAT rėmėsi LVAT 2019 m. birželio 5 d. sprendimu administracinėje byloje dėl PVM mokėjimo. Išaiškinta, kad PVM mokėtojas, išrašęs PVM sąskaitą faktūrą, joje nurodytą pardavimo PVM dar jo nesumokėjęs turi sumokėti, nors prekių tiekimas realiai ir nebūtų įvykęs, tik tuo atveju, jei pagal tokią išrašytą PVM sąskaitą faktūrą dar yra tikimybė, kad kitas PVM mokėtojas pasinaudos teise į pirkimo PVM atskaitą, t. y. nėra pašalinta valstybės pajamų, surenkamų iš PVM, praradimo rizika (LAT 2021 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matome ir LAT paiso LVAT nagrinėdamas ginčus savo kompetencijos bylose (baudžiamosiose, civilinėse) sukurtų precedentų administracinėse bylose.

Taip pat akcentuotina, kad tiek Lietuvos LVAT, tiek LAT praktikoje laikomasi vienos nuostatos, kad pavyzdžiui tuo atveju, jei į administracinį teismą kreipiamasi ginant viešąjį interesą, termino tokiam prašymui paduoti eigos pradžia laikytina diena, kai pareiškėjas gavo pakankamai duomenų, kad yra pažeistas viešasis interesas (pavyzdžiui, LAT 2018 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-675/2018; LVAT 2018 m.

rugsėjo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-404-415/2018; LVAT 2020 vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. EAS-81-492/2020 ir kt.). Taip pat vienodai abiejų teismų praktikoje taikomos išimtys, kai valstybės turtas, kurio nėra teisinio pagrindo vertinti kaip Lietuvos Respublikos išimtinė nuosavybės teise valdomo turto, taikant restitucijos ir vindikacijos taisykles, gali būti negražinamas natūra (pavyzdžiui, LAT 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-278-248/2017; LVAT 2018 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-57-492/2018 ir kt.). Tokių vienodos LVAT ir LAT formuojamos praktikos pavyzdžių yra ir daugiau. Todėl yra pagrindo teigti, kad tam tikrais aspektais formuojama panaši praktika ar pan. Darbo autoriaus manymu, tai itin teigiamai vertintina praktika, nes vieningos praktikos formavimas aukščiausių teisinių instancijų lygmenyje užtikrina visos teisinės sistemos stabilumą.

Visgi kartais skirtingais principais savo veiklą formuojančių bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų sistemos lemia, kad kartais šių teismų praktika išsiskiria. Štai vienoje LVAT nagrinėjamoje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl analogiškų savo pobūdžiu sankcijų taikymo įmonės vadovui, nevykdžiusiam ar netinkamai vykdžiusiam pareigą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Šiuo klausimu LAT yra pasakęs, kad remiantis Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo (toliau darbe – ĮBĮ, pažymėtina, kad šis įstatymas Lietuvoje nebegalioja, nes nuo 2019 m. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos Juridinių asmenų nemokumo įstatymas, tačiau nagrinėjamu atveju tai neaktualu) 10 straipsnio 14 dalimi, teismas bankrutuojančios įmonės vadovui gali apriboti asmens teisę nuo 3 m. iki 5 m. eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu, jeigu vadovas nepateikė pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo arba pavėlavo jį pateikti per ĮBĮ nustatytus terminus, arba jeigu po teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo neperdavė turto ir (ar) dokumentų, vengė pateikti bankroto procesui reikalingą informaciją ar kitaip trukdė procedūroms. LAT manymu, toks teisių apribojimas taikomas kaip papildoma priemonė bankroto procedūrų efektyvumo užtikrinimui; toks teisių apribojimas yra prevencinio pobūdžio; tokį teisių apribojimo teismas negali taikyti, remdamasis vien įstatyme nustatytu formaliu pagrindu, kad įmonės vadovas neatliko įstatymo nustatytų veiksmų. Taigi toks teisių ribojimas galimas tik jeigu tai yra būtina demokratinėje visuomenėje, kad toks teisių ribojimas reikalauja individualizuoto, ne automatinio, požiūrio į taikomą sankciją, teismo konkrečių bylos aplinkybių įvertinimo; būtina kiekvienu atveju neformaliai, nuosekliai nustatyti ir įvertinti visas faktines aplinkybes, susijusias su įmonės vadovo neveikimu ir tokio elgesio priežastimis; kadangi nurodytos nuobaudos taikymas įmonės vadovui gali daryti įtaką jo tiek profesiniam, tiek ir asmeniniam gyvenimui, būtina užtikrinti šio asmens

teisę į teisingą teismą (pavyzdžiui, teisę būti išklaustam), taip pat tai, kad jis nebūtų ilgą laiką netikrumo, neaiškumo būsenos. (LAT 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, LAT yra suformavęs praktiką, jog teisių ribojimas įmonės vadovui gali būti taikomas, tik kai tai neišvengiamai būtina (*ultima ratio*), šios sankcijos yra baudinio pobūdžio ir gali būti taikomos tik išskirtiniais atvejais. Remiantis tuo, atrodytų, kad LVAT, užtikrindamas teisinės sistemos vientisumą ir nuoseklumą, turėtų formuoti praktiką atsižvelgdamas į jau esamą LAT praktiką taikant analogiško pobūdžio sankcijas bankroto byloje. Tačiau LVAT konstatavo, kad sankcijos turi būti netaikomos tik tuomet, jei būtų nustatytos išskirtinės aplinkybės (LVAT 2019 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje). Taigi iš esmės šiuo klausimu LAT ir LVAT buvo formuoti skirtingi požiūriai.

Šiuo atžvilgiu aktualu atsižvelgti į tai ką aiškina EŽTT praktika. 2011 m. lapkričio 20 d. EŽTT byloje *Nejdet Şahin ir Perihan Şahin prieš Turkiją* buvo keliamas Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau darbe – EŽTK) 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo klausimas. Šios nuostatos pažeidimą pareiškėjai kildino iš aplinkybės, kad jų ginčą išnagrinęję du Turkijos aukščiausieji teismai – Turkijos Teisingumo Ginčų Teismas ir Aukščiausiojo karo administracinio teismas (nepriklausantys vienai bendrai hierarchinei teismų struktūrai) priėmė kitokius sprendimus tame pačiame įvykyje dėl žuvusių asmenų. EŽTT pripažino, jog iš tiesų šiuose sprendimuose tų pačių faktinių aplinkybių teisinės pasekmės buvo vertinamos skirtingai.

Pasak EŽTT, tokioje sistemoje, kurioje egzistuoja keli aukščiausieji teismai, turintys paraleliai ir tuo pačiu metu aiškinti teisę, gali būti objektyviai neįmanoma iš karto užtikrinti teisės aiškinimo vienodumą, todėl tam tikras teismų praktikos išsiskyrimo laikotarpis gali būti toleruojamas ir vertinamas, kaip nepažeidžiantis teisinio tikrumo. Du atskirą jurisdikciją turintys teismai, sprenddami konkrečias bylas, gali prieiti prie skirtingų, tačiau vienodai racionalių ir pagrįstų išvadų dėl to paties teisės klausimo tų pačių (ar panašių) faktinių aplinkybių vertinimo kontekste. Atskirų teismų požiūrio skirtumai gali būti tiesiog neišvengiamas teisės aiškinimo ir jo pritaikymo konkrečioje byloje proceso padarinys. Šie požiūrio skirtumai, kaip minėta, gali būti toleruojami, kai nacionalinė teisės sistema sugeba juos pašalinti. EŽTT konstatavo, kad nacionalinių teismų sprendimų nuoseklumo klausimai šiuo atveju turi būti pirmiausiai sprendžiami nacionaliniu lygiu, nesikišant šiai tarptautinei teisminei institucijai. Atsižvelgiant į tai konstatavo, kad EŽTK 6 straipsnio 1 dalis nebuvo pažeista (European Court of Human Rights judgment 20 October 2011). Apžvelgus šią bylą, galima daryti išvadą, kad EŽTT manymu, šalyje egzistuojant dviem aukščiausiesiems teismams, kurie nepriklauso vienai bendrai hierarchinei teismų struktūrai, kaip Lietuvos atveju yra LAT ir LVAT, paraleliai, t.y. tuo pačiu metu

suformuluota teismų praktika gali išsiskirti, nes akivaizdu, kad kartais gali būti objektyviai neįmanoma priimti vienodų sprendimų net sprendžiant vienodas situacijas. Taigi šiuo atveju, itin reikšmingas laiko skirtumas tarp teismo sprendimų, kuris, tam, kad nepakeisti teisinio tikrumo turi būti objektyviai nedidelis. Ir visgi susiformavę teismų praktikos skirtumai turi būti pašalinti. Vadinasi, turint omenyje išsiskiriančią LAT ir LVAT praktiką tuo pačiu klausimu, skirtingi sprendimai gali būti priimami tik teismų sprendimus priimant paraleliai vienas kitam, t.y. kai objektyviai neįmanoma iš karto užtikrinti teisės aiškinimo vienodumo. Tačiau vėliau tokia praktika privalo būti suvienodinta.

Apibendrinant, galima teigti, kad Lietuvos teismų sistemos ypatybės lemia, kad du teismai, t.y. LAT ir LVAT formuoja vienodą teismų praktiką savo kompetencijos ribose. Teigiamai vertintina tai, kad dažniausiai tiek LVAT formuodamas administracinių teismų praktiką, tiek LAT formuodamas bendrosios kompetencijos praktiką paiso vienas kito sukurtų precedentų, tačiau neišvengiama ir teisminės praktikos išsiskyrimo atvejų, nes nėra patikimų instrumentų, kurie užtikrintų tokios praktikos vienodinimą. EŽTK 6 straipsnio 1 dalies kontekste tokia išsiskirianti praktika nepažeis teisinio tikrumo principo tik tuomet, kai tuo pačiu klausimu, skirtingi teismo sprendimai priimti laiko atžvilgiu paraleliai vienas kitam, t.y. kai objektyviai neįmanoma iš karto užtikrinti teisės aiškinimo vienodumo. Tačiau vėliau tokia praktika privalo būti suvienodinta.

3.3. Teisminio precedento įgyvendinimo ir taikymo ypatumai aukštesnės ir žemesnės instancijos teismuose

Šiame skyriuje, iš vienos pusės bus nagrinėjama kaip LAT ir LVAT būdami aukštesnės instancijos teismai plėtodami precedento taikymo taisykles, formuoja nuoseklią ir vienodą teismų praktiką, kuri svarbi žemesnės instancijos teismams. Iš kitos pusės kaip LAT ir LVAT priimami precedentiniai sprendimai įgyvendinami ir taikomi žemesniųjų instancijų teismuose, t.y. kaip LAT sprendimai – įgyvendinami ir taikomi žemesniųjų instancijų bendrosios kompetencijos teismuose: Lietuvos apeliaciniame teisme, apygardos ir apylinkių teismuose, o LVAT sprendimai – apygardų administraciniuose teismuose. Taip pat kaip visi aukštesniųjų teismų sprendimai taikomi ir įgyvendinami žemesniųjų teismų, nes pagal Teismų įstatymo 33 straipsnio 4 dalį teismai, „žemesnės instancijos teismai, priimdami sprendimus, yra saistomi aukštesnės instancijos teismų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylos“. Taigi, pirmiausia aptarkime kokias precedento taikymo taisykles, formuodami vienodą teismų praktiką formuluoja LAT ir LVAT. Siekiant detalesnės analizės, tikslinga šias taisykles, jas

susisteminius, pavaizduoti lentelėse (žr. žemiau į pateiktas 3 ir 4 lenteles). Pradėkime nuo LAT suformuluotų precedento taikymo taisyklių nagrinėjimo (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. LAT precedento taikymo taisyklės

Nr.	Sprendžiant dėl LAT teismo nutartyse išdėstytos praktikos laikymosi turi būti nustatoma:	LAT nutartys, kuriose ši taisyklė suformuluota, išplėtota
1.	Skirtingose nutartyse pasisakoma dėl tų pačių teisės nuostatų;	LAT 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-552/2009; LAT 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-385/2010; LAT 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218/2012; LAT 2020 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-3-701/2020 ir kt.
2.	Tos pačios nuostatos taikomos esant tapačiam ginčo teisinio santykio teisiniam reglamentavimui;	
3.	Visos galiojančios ir teisiškai reikšmingos teisės nuostatos analizuotos ir taikytos priimant teismo sprendimą ar nutartį;	
4.	Teisės nuostatos išsamiai analizuotos teismo motyvuose;	
5.	Teisės nuostatos tinkamai pagrindžiamos teisės normų, teisės doktrinos ir teismų praktikos argumentais;	
6.	Teisės nuostatos taikytos tokiomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis;	
7.	Teismų sprendimų ar nutarčių teiginiai yra esminiai, apsprendžiantys bylos baigtį ar yra tik motyvai, argumentai kitos tik papildomai vartojamos motyvavimo aplinkybės;	
8.	Kitos aplinkybės iš kurių gali būti sprendžiama, ar atitinkamu klausimu yra suformuota teismų praktika, ar turi būti remiamasi vienos ar kitos nutarties teiginiais.	

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis lentelėje nurodyta LAT praktika.

Pateikta lentelė atskleidžia, kad LAT suformulavo išsamias precedento taikymo taisykles, remiantis kuriomis galima nuspręsti ar nagrinėjamoje byloje precedentas taikytinas ar ne. Vienas kriterijų, LAT požiūriu, lemiantis jau išnagrinėtoje byloje priimto

įsiteisėjusio teismo sprendimo kaip precedento taikymą – esminės faktinės bylos aplinkybės, kurių buvimas lemia teisinių santykių kvalifikavimą ir atitinkamų teisės normų taikymą (LAT 2020 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje). Jei nėra esminių faktinių aplinkybių, kitoje byloje priimto teismo sprendimo kaip precedento taikyti nėra galima. Ne mažiau svarbios ir kitos taisyklės: tų pačių, visų galiojančių ir teisiškai reikšmingų, išsamiai išanalizuotų, pagrįstų teisės nuostatų taikymas, teismų sprendimų ar nutarčių teiginių esmingumas, lemiantis bylos baigtį ir pan. Dera pabrėžti, kad šis pateikiamas taisyklių sąrašas nėra baigtinis, nes gali būti ir kitokių aplinkybių, iš kurių gali būti sprendžiama, ar atitinkamu klausimu yra suformuota teismų praktika, ar turi būti remiamasi vienos ar kitos nutarties teiginiais. Dažnai kitos aplinkybės formuluojamos remiantis Konstitucinio Teismo suformuluotomis ir šio darbo 2.1 skyriuje aptartomis bendrosiomis teismo precedento doktrinos nuostatomis. Pavyzdžiui, LAT nurodo, kad konkurencijos atveju sprendžiant dėl kasacinio teismo praktikos laikymosi turi būti nustatoma koks precedento sukūrimo laikas, ar precedentas atspindi jau susiformavusią teismų praktiką, ar yra pavienis atvejis, ar teismo sprendimo argumentacija įtikinama, kelių teisėjų: trijų ar septynių kolegijos ar plenarinės sesijos sprendimas (LAT 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje; LAT 2016 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje; LAT 2017 kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje ir kt.) Taip pat nurodoma, kad pagal precedento taikymo taisykles, esant skirtingiems teismo precedentams, turi būti taikomas vėlesnis iš jų (LAT 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje) ir t.t.

Mokslinėje doktrinoje dėl tokios precedento taikymo taisyklių gausos išreiškiama abejonė. I.Vėgėlė ir L.Kazakevičiūtė mano, kad „tokia gausybė teismų praktikos taikymo taisyklių verčia kelti klausimą, ar teismams visuomet pavyksta identifikuoti sukurtą praktiką ir ją tinkamai pritaikyti nagrinėjamoje byloje. Kitaip tariant, ar teismo precedentas kaip vienodos teismų praktikos formavimo, o kartu ir teisinio saugumo principo užtikrinimo priemonė yra visiškai efektyvi“ (Vėgėlė, Kazakevičiūtė, 2017, p. 261). Manytina į šį klausimą bus galima atsakyti šiek tiek vėliau, šiame skyriuje, kai bus nagrinėjama kaip konkretūs LAT priimami precedentiniai sprendimai įgyvendinami ir taikomi žemesniųjų instancijų teismuose.

Aptarus, kokias precedento taikymo taisykles suformulavo LAT, galima panagrinėti ir atitinkamai palyginti kokios taisyklės šiuo aspektu taiko LVAT formuodamas vieningą administracinių teismų praktiką (žr. į 4 lentelę).

4 lentelė. LVAT precedento taikymo taisyklės

Nr.	Sprendžiant dėl LVAT teismo nutartyse išdėstytos praktikos laikymosi turi būti:	LVAT nutartys, kuriose ši taisyklė suformuluota, išplėtota
1.	Nustatomi ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, kai faktinės aplinkybės yra tapačios arba labai panašios į tos bylos, kurioje buvo sukurtas precedentas, aplinkybes;	LVAT 2010 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146 - 529/2010; LVAT 2012 m. gegužės 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS853-336/2012 ir kt.
2.	Nustatoma ar gali būti taikoma ta pati teisė;	
3.	Vertinama ar teismų praktika konkrečiu atveju yra vienoda;	LVAT 2009 m. liepos 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146 - 798/2009.
4.	Remiamasi dominuojančia teismų praktika atitinkamu klausimu;	LVAT 2012 m. gegužės 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS858-336/2012; LVAT 2014 spalio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P-822-117-14.
5.	Atsižvelgiama ir vadovaujama tais LVAT suformuotais precedentais, kurie yra išdėstyti LVAT biuletenyje paskelbtuose sprendimuose, nutarimuose ir nutartyse;	LVAT 2007 m. gegužės 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P8 – 231/2007; LVAT 2008 sausio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-438-1327-08; LVAT 2010 m. balandžio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P 662 – 19/2010 ir kt.
6.	Kitos aplinkybės iš kurių gali būti sprendžiama, ar atitinkamu klausimu yra suformuota teismų praktika, ar turi būti remiamasi vienos ar kitos nutarties teiginiais.	LVAT 2008 sausio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-438-1327-08; LVAT 2018 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2759-415/2018; LVAT 2020 kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje ir t.t.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis lentelėje pateikta LVAT praktika.

Iš pateiktos lentelės matome, kad sprendžiant dėl LVAT nutartyse išdėstytos praktikos laikymosi turi būti atsižvelgiama į ankstesnius, analogiškus teismų sprendimus,

kurie, dėl faktinių aplinkybių tapatumo buvo sukurti tapačiose/panašios bylose. Kitaip tariant, tapačia ar panašia pripažintina byla, kurioje teismo sprendimo *ratio decidendi* sutampa su nagrinėjamos bylos *ratio* – faktinėmis bylos aplinkybėmis, kurioms taikyta teisės norma nurodant jos išaiškinimo ir taikymo argumentus. Atitinkamai nustatoma ar konkrečiu atveju gali būti taikoma ta pati teisė, vertinama ar teismų yra vienoda. Pastebėtina, kad šios taisyklės (išskiriant į kelias) akcentuojamos ir LAT praktikoje, taigi šiuo aspektu, LAT ir LVAT praktika vienoda. Tačiau LVAT, skirtingai nei LAT akcentuoja rėmimosi dominuojančia teismų praktika atitinkamu klausimu taisyklę. Taip pat tai, kad turi būti atsižvelgiama ir vadovaujama šiais LVAT suformuotais precedentais, kurie yra išdėstyti LVAT biuletenyje paskelbtuose sprendimuose, nutarimuose ir nutartyse. Vadinas, jei tam tikra LVAT nutartis nėra paskelbta teismo biuletenyje, tai šia nutartimi ir joje pateikiamais įstatymų taikymo išaiškinimais žemesnės instancijos nėra privaloma vadovautis. Tokios taisyklės taip pat nerasime LAT suformuluotose taisyklėse.

Darbo autoriaus pastebėjimu, LAT suformuluotos precedentinės taisyklės, palyginus su LVAT – detalesnės, tikslesnės, aiškesnės. LAT savo sprendimuose visas aptartas taisykles išdėsto kartu (pavyzdžiui, LAT 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-552/2009; LAT 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-385/2010; LAT 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218/2012; LAT 2020 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-3-701/2020 ir kt.) Manytina, kad tokią praktiką reiktų vertinti tik teigiamai, nes precedento taikymo pagrindinių taisyklių nuolatinis išdėstymas kartu (ne atsietai vienos kurios nors taisyklės citavimas) jas visas nuolat pakartojant ir akcentuojant – veiksmingas būdas vieningos ir nuoseklios teismų praktikos formulavimui. Priešinga situacija yra LVAT atveju. Čia precedento taikymo taisyklės nėra suformuluotos vienoje nutartyje. Dėl to darbo autoriui buvo gana sudėtinga ir keblu surinkti precedento taikymo taisykles iš daugelio atskirų LVAT nutarčių. Be to pastebėtina, kad LVAT aiškindamas precedento taikymą dažniausiai tik atkartoja Konstitucinio Teismo suformuluotas, šio darbo 2.1 skyriuje, aptartas bendrąsias teismo precedento doktrinos nuostatas, nepritaikydamas jų konkrečiai administracinėms byloms (pavyzdžiui, LVAT 2018 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2759-415/2018; LVAT 2020 kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje ir t.t.) Šiuo atveju, LAT suformuluotos precedento taikymo taisyklės yra žymiai aiškesnės, detalesnės ir manytina žemesnės instancijos teismams labiau naudingos.

Toliau analizuotina kaip LAT ir LVAT ir kitų aukštesniųjų teismų priimami precedentiniai sprendimai įgyvendinami ir taikomi žemesniųjų instancijų teismuose. Darbo autoriaus manymu, teismų instancinės sistemos paskirtis pati savaime liudija, kad žemesnės

instancijos teismai neišvengia vienokių ar kitokių klaidų, todėl, jau pradėdami analizę, galime daryti prielaidą, kad žemesnės instancijos teismai ne visuomet remiasi precedentais, arba LAT arba LVAT sukurtus precedentes savo praktikoje pritaiko netinkamai, arba tam tikrais atvejais LAT arba LVAT sukurtų precedentų dar nėra.

Mokslinėje doktrinoje, precedento taikymo galimybes atskleidžia J.Raz, kurio manymu, yra net 3 precedento taikymo atvejai: 1) kuomet precedentas yra pritaikomas; 2) kai bylos aplinkybės skiriasi ir yra atsisakoma taikyti precedentą; 3) kai byla yra šiek tiek su kitokiomis faktinėmis aplinkybėmis ir precedentas yra taikomas tik iš dalies (Raz, 1979, p. 185). Apžvelgus Lietuvos teismų praktiką šuo aspektu, galima teigti, kad teismai taiko tik dvejais J.Raz aptariamais atvejais: precedentą pritaikydami arba jį atsisakydami pritaikyti kai bylos aplinkybės skiriasi ir yra atsisakoma taikyti precedentą. Lietuvos jurisprudencijoje nėra precedento dalinio taikymo praktikos.

Čia, remiantis LVAT išaiškinimu, akcentuotina, kad teismas, nagrinėdamas bylas, teisės normas aiškina ir taiko ne *a priori* (nepatikrinus faktų iš anksto), o konkrečioje byloje, atsižvelgdamas į konkrečios bylos faktines aplinkybes ir šias siedamas su taikytina teisės norma, todėl kiekvienas teismo pateiktas teisės aiškinimas gali ir turi būti suprantamas ir aiškinamas tik konkrečios bylos kontekste, nes šis aiškinimas yra ne aiškinimas *a priori*, o teismo sprendimo konkrečioje byloje *ratio decidendi* (argumentas, kuriuo grindžiamas sprendimas). Taigi, tam, kad būtų teisinis pagrindas atsižvelgti į ankstesnėse bylose suformuluotas teisės aiškinimo ir taikymo taisykles, būtina, kad būtų tapačios arba esminių panašumų turėtų tos aplinkybės, kurios buvo suformuluotų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių *ratio decidendi*, t. y. kad būtų tapačios arba esminių panašumų turėtų tos teisiškai reikšmingos aplinkybės, kurių pagrindu ir buvo suformuluota atitinkama taisyklė (LVAT 2020 m. liepos 29 d. nutartis administracinėje byloje). Taigi precedentas teismų praktikoje taikomas tik kai teismo sprendimo *ratio decidendi* sutampa su nagrinėjamos bylos *ratio*.

Pavyzdžiui, vienu atveju nustatyta, kad tiek LAT civilinėje byloje Nr. 3K-7-602-684/2015, tiek civilinėje byloje Nr. 3K-3-7-687/2016, tiek civilinėse bylose Nr. 3K-3-12-686/2016 ir Nr. 3K-3-13-969/2016 ieškovai ginčijo su bankrutavusiu AB banku „Snoras“ sudarytas fiksuotų palūkanų obligacijų pasirašymo sutartis kaip sudarytas dėl suklydimo ir/ar apgaulės, reikalavo taikyti restituciją ir pripažinti, kad į obligacijas investuotos lėšos būtų laikomos jų lėšomis mokėjimo arba terminuoto indėlio sąskaitose, už kurias būtų mokamos draudimo išmokos pagal Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymą (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 lapkričio 15 d. nutartis). Visiškai akivaizdu,

kad *ratio decidendi* ir nagrinėjamos bylos faktinės aplinkybės sutapo, todėl teismas pagrįstai vadovavosi precedentu.

Arba kitu atveju, tiek vienoje, tiek kitoje byloje kilo ginčas dėl civilinės bylos, turinčios tarptautinį elementą, teisingumo Lietuvos Respublikos teismams. Taigi buvo sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių tarptautinio teisingumo taisyklės, kai ieškinys pareiškiamas atsakovui, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta buvo ne Lietuvoje (Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje ir Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 29 d. nutartis civilinėje byloje). Nagrinėjamu atveju, *ratio decidendi* sutapo, o apygardos teismas rėmėsi savo paties sukurtu precedentu analogiškoje byloje (žemesnės instancijos teismas turi nenukrypti ir nuo savo paties kuriamų taisyklių analogiškose bylose, jei tuo konkrečiu klausimu nėra pateikęs naujų išaiškinimų aukštesnės instancijos teismas (LAT 2019 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje)). Taigi, atsižvelgta taip pat į savo paties teisės taikymo praktiką tarptautinio teisingumo taisyklių taikymo aspektu.

Ir dar vienu atveju ieškovai dviejose bylose analogiškai prašė priteisti iš atsakovo negrąžintą kredito dalį mokėjimo palūkanas iki kreipimosi į teismą dienos, mokėjimo palūkanas už negrąžintą vartojimo kredito sumą nuo kreipimosi į teismą dienos iki visiško kredito grąžinimo dienos, tarpininkavimo mokestį, administravimo mokestį, sutartines palūkanas, pripažįstant administravimo mokestį esant netesybomis (Panevėžio apygardos teismo 2019 sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje ir Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje). Šiuo atveju, apylinkės teismas pagrįstai vadovavosi apygardos teismo nutartimi, nes abiejų bylų faktinės aplinkybės sutapo, be to buvo sprendžiama analogiška problema. Taip pat precedentas kuriuo remtasi buvo vėliausias precedentas analogiškose bylose.

Pastebėtina, kad taikant precedentą svarbu suvokti, kad visiškai natūralu, jog tam tikros bylos aplinkybės gali nežymiai skirtis pavyzdžiui, skiriasi kredito, administravimo, palūkanų dydis. Tai nereiškia, kad nagrinėjamų bylų *ratio decidendi* nesutampa. Tokią išvadą galima daryti atsižvelgiant į LAT išaiškinimą, kuriuo remiantis „pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, tam, kad būtų teisinis pagrindas atsižvelgti į ankstesnėse bylose suformuluotas teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės, nebūtina, kad visiškai sutaptų gretinamų bylų faktinių aplinkybių visuma; pakanka, kad būtų tapačios arba esminių panašumų turėtų būtent tos aplinkybės, kurios buvo suformuluotų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių *ratio decidendi*, t. y. kad būtų tapačios arba esminių panašumų turėtų (tik) tos teisiškai reikšmingos aplinkybės, kurių pagrindu ir buvo suformuluota atitinkama taisyklė. Tapatumo arba esminio panašumo reikalavimai netaikytini toms teisiškai

nereikšmingoms bylos aplinkybėms, kurios neturėjo teisinės reikšmės ir (arba) įtakos formuluojant atitinkamą teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę“ (LAT 2009 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje; LAT 2011 m. kovo 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje ir kt.). Todėl jei teismas pasisako, pavyzdžiui, dėl kreditoriaus teisės reikšti tiesioginį ieškinį dėl žalos atlyginimo bendrovės vadovui ir (ar) dalyviui, kai dviejose bylose (precedentinėje ir nagrinėjamoje) sprendžiamas bendrovės savininko (akcininko) ir vadovo (direktorės) civilinės atsakomybės klausimai, tai nesudarys pagrindo teigti, kad bylų faktinės aplinkybės nesutampa ir kad kasacinio teismo suformuota praktika negalima vadovautis šioje nagrinėjamoje byloje (Šiaulių apylinkės teismo 2020 sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje).

Visgi praktikoje neišvengiama atvejų kai žemesniųjų instancijų teismai nesiremia egzistuojančiais teismiais precedentais, net ir jei teismo sprendimo *ratio decidendi* sutampa su nagrinėjamos bylos *ratio* – faktinėmis bylos aplinkybėmis. Štai pavyzdžiui, dėl turto konfiskavimo (iš trečiųjų asmenų) LAT yra formavęs praktika, kad tuomet, kai kaltininkas darydamas nusikalstamą veiką kaip įrankį ar priemonę panaudojo turtą, kuris bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklauso ir kitam asmeniui, toks bendraturtis nelaikytinas „kitu asmeniu“, todėl sprendžiant klausimą dėl turto konfiskavimo neturi reikšmės ir ta aplinkybė, ar jis suteikė turtą arba turėjo ir galėjo žinoti, kad toks turtas bus panaudotas darant nusikalstamą veiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitaip tariant LAT sukūrė precedentą, kad konfiskuotinas abiem sutuoktiniams bendraja jungtine nuosavybe priklausantis turtas, nesvarbu kurio iš sutuoktinių vardu yra įregistruotas ir/ar antrasis sutuoktinis žinojo ar turėjo ir galėjo žinoti apie turto panaudojimą nusikalstamais tikslais. Svarbu tik, kad vienas iš sutuoktinių žinojo, ar turėjo ir galėjo žinoti apie šio turto (kaip priemonės) panaudojimą nusikalstamais tikslais. Apylinkės teismas šio precedento nesilaikė. Sutampant *ratio decidendi* apylinkės teismas pripažino, kad automobilio, kuris registruotas kaip bendras šeimos turtas V.T. vardu, konfiskavimas būtų neteisingas ir automobilio nusprendė nekonservuoti. Tokiai pirmosios instancijos teismo išvadai apygardos teismas nepritarė ir nusprendė konfiskuoti sutuoktiniams priklausantį automobilį (Vilniaus apygardos teismo 2017 m. spalio 5 d. nuosprendis byloje). Sveikintina, kad tokia neigiama praktika, kai nesilaikoma anksčiau sukurto precedento buvo pastebėta ir pakeista.

Teismų praktikoje neretai atsisakoma taikyti precedentą, nes bylų faktinės aplinkybės ir precedento *ratio decidendi* skiriasi. Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje byloje T.Z. nuteistas už tai, kad iš įmonei priklausančio sunkvežimio sugadindamas kuro bako užraktą, iš kuro bako tyčia pavogė 80 litrų dyzelino. Nuteistasis prašė taikyti precedentą

suformuluotą LAT 2011 lapkričio 29 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-534/2011, kuriuo remiantis vagystė iš transporto priemonės kuro bako nėra pripažįstama vagyste įsibraunant į saugyklą. Teismas sprendamas dėl šio precedento taikymo atkreipė dėmesį į tai, kad kuro vagystė iš transporto kuro bako nelaikoma vagyste įsibraunant į saugyklą tik tais atvejais, kai transporto kuro bakas nėra užrakintas arba apsaugotas kitokiomis techninėmis ar elektroninėmis priemonėmis, kurias, prieš pavagiant kurą, reikia įveikti, t.y. teismų praktikoje pripažįstama, kad standartinis automobilis pagal paskirtį yra transporto priemonė, tačiau, jeigu iš mechaninėmis ar elektroninėmis priemonėmis saugomo automobilio pavagiami asmeniniai žmogaus daiktai ar automobilio priedai, vagystė laikoma padaryta įsibraunant į saugyklą. Taigi teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes rėmėsi kitu precedentu (LAT 2012 spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-418/2012), pagal kurį vagystė iš transporto priemonės kuro bako yra pripažįstama vagyste įsibraunant į saugyklą. Priešingai nei teigė nuteistais, sunkvežimio kuro sistema atitinka saugyklos požymius, nes tai įrenginys, kuriame laikomos materialinės vertybės – kuras (Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaip matome, nuteistojo siūlomas taikyti precedentas netaikytas pagrįstai, nes bylų faktinės aplinkybės nebuvo tapačios. Nuteistojo pasiūlytas taikymui precedentas apėmė vagystę iš transporto priemonės kuro bako, kuris nebuvo pripažįstamas saugykla, nes jis buvo neužrakintas. Tuo tarpu nuteistasis kurą pavogė iš saugyklos, kadangi kuro bakas buvo užrakintas.

Kitu atveju bylos faktinės aplinkybės ir precedento *ratio decidendi* taip pat buvo skirtingi. Administracinė atsakomybėn patraukto asmens atstovas skunde nurodė, kad teismas turi vadovautis apygardos teismo sukurtu precedentu (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 2 d. nutarimas administracinio nusižengimo byloje), kuriame konstatuota, kad neblaivumo patikrinimo kvitas yra pagrindinis įrodymų šaltinis, kurio pagrindu asmeniui galėtų kilti administracinė atsakomybė už transporto priemonės vairavimą būnant apsvaigus nuo alkoholio. Tačiau, nustatyta, kad minėtos administracinio nusižengimo bylos faktinės aplinkybės nėra identiškios byloje nagrinėjamai situacijai, nes nagrinėjamoje byloje nebuvo neblaivumo patikrinimo (alkotesterio) kvito, o pateiktas išrašas iš Alkoholio kiekio matuoklio panaudojimo registracijos žurnalo. Teismas atsižvelgdamas į tai nurodė, kad teismų praktikoje yra atvejų (Kauno apygardos teismo nutarimas 2019 balandžio 9 d. administracinio nusižengimo byloje) kai pateiktas išrašas iš Alkoholio kiekio matuoklio panaudojimo registracijos žurnalo, nesant alkotesterio kvito, pripažįstamas tinkamu įrodymu, įrodančiu asmens apsvaigimą nuo alkoholio ir pritaikė kitą precedentą (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 balandžio 9 d. nutarimas administracinių nusižengimų

byloje). Pateikta byla atkleidė, kad siūlomo taikyti precedento ir nagrinėjamo administracinio nusižengimo faktinės aplinkybės buvo skirtingos dėl to, kad precedentiniame sprendime pagrindiniu įrodymu laikytas neblaivumo patikrinimo kvitas, tuo tarpu nagrinėjamoje byloje buvo pateiktas išrašas iš Alkoholio kiekio matuoklio panaudojimo registracijos žurnalo. Teismas įvertinęs bylos faktines aplinkybes teisingai nesirėmė šiuo precedentu, o pasirinko kito precedento, kurio faktinės aplinkybės ir *ratio decidendi* sutapo. Šuo atveju precedente pateiktas išrašas iš Alkoholio kiekio matuoklio panaudojimo registracijos žurnalo, nesant alkotesterio kvito, pripažįstamas tinkamu įrodymu.

Pagrįstai nesivadovauta precedentu ir kai, pavyzdžiui, precedentas formuoja teismų praktiką avansinio mokėjimo klausimu, o nagrinėjamoje byloje šalių sudarytoje sutartyje avansas nėra numatytas (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-458/2013). Arba kai precedente asmenims padariusiems administracinį nusižengimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau darbe – ANK) 422 straipsnio 5 dalyje, buvo taikytos ANK 34 straipsnio 5 dalies nuostatos ir administracinio poveikio priemonės terminas sutrumpintas, o nagrinėjamu atveju pažeidimas padarytas pagal kitą ANK straipsnį (Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 20 d. nutarimas administracinio nusižengimo byloje). Taip pat kai precedente pardavėjai pagal preliminariąją sutartį buvo atkurtos nuosavybės teisės į ketinamą parduoti žemės sklypą iki preliminariosios sutarties termino pabaigos (tai reiškia, kad visos prielaidos sudaryti pagrindinę pirkimo–pardavimo sutartį atsirado dar galiojant preliminariajai sutarčiai, tik, mirus pardavėjai, tam tikrą laiką tarpą (iki paveldėjimo priėmimo) nebuvo subjekto, kuriam pirkėjas galėjo pareikšti reikalavimą dėl pagrindinės sutarties sudarymo), o nagrinėjamoje byloje pardavėja pagal preliminariąją sutartį mirė anksčiau nei pasibaigė preliminariojoje sutartyje nustatytas jos galiojimo terminas ir nuosavybės teisės į preliminariojoje sutartyje nurodytą pirkimo–pardavimo objektą buvo atkurtos iki preliminariosios sutarties galiojimo pabaigos (neatsirado prielaidų sudaryti pagrindinę pirkimo–pardavimo sutartį) (LAT 2018 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje). Arba kai bylų faktinės aplinkybės nesutampa dėl to, kad vienoje byloje (precedente) kilo ginčas dėl bendrąja jungtine nuosavybe priklausančio turto padalinimo, o kitoje dėl bendrąja daline nuosavybe priklausančio turto padalinimo (Vilniaus apygardos teismo 2019 balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi akivaizdu, kad precedentuose paminėtos bei nagrinėjamos bylos aplinkybės ir *ratio decidendi* skiriasi.

Visgi praktikoje neišvengiama atvejų, kai teismai, darbo autoriaus vertinimu nepagrįstai taiko tam tikrą precedentą, nors nagrinėjamos bylos faktinės aplinkybės ir

precedento *ratio decidendi* – skirtingi. Pavyzdžiui, vienu atveju, administracinio nusižengimo byloje nustatyta, kad S.N. nubaustas už tai, kad neblaivus (1,12 promilės girtumo laipsnis) vairavo automobilį, jo nesuvaldė, nuvažiavo nuo kelio ir atsitrenkė į medį, tačiau apygardos teismas sprenddamas bylą rėmėsi precedentu administracinio nusižengimo byloje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 spalio 17 d. nutarimas administracinio nusižengimo byloje), kuriame buvo nustatyta, kad administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo eismo įvykio metu nesuvaldė automobilio, nuvažiavo nuo kelio ir atsitrenkė į uosto teritoriją juosiančią metalinę tvorą, apgadino du tvoros metalinius segmentus, UAB X padarė turtinę žalą (LAT 2019 m. spalio 8 d. nutarimas administracinio nusižengimo byloje). Matome, kad minėtoje byloje, kitaip nei nagrinėjamoje byloje, buvo nustatytas kitiems asmenims priklausančio turto apgadinimo, taigi, apygardos teismas savo išvadas grindė teisės aiškinimo taisyklėmis, nesuformuluotomis analogiškoje ar iš esmės panašioje byloje (pastebėtina, kad šiuo atveju žalos padarymo/ nepadarymo faktas buvo svarbus, nes LVAT nagrinėdamas bylas dėl ATPK 127 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatytų pažeidimų padarymo, ne kartą nurodė, jog tam, kad būtų galima pripažinti asmenį kaltu, pažeidus minėtą teisės normą, būtina nustatyti žalos kitų asmenų turtui padarymo faktą) (LVAT 2010 m. kovo 4 d. nutarimas administracinėje byloje).

Verta pastebėti, ginčijant teismo sprendimus dėl to, kad teismas nepagrįstai rėmėsi koku nors precedentu, ginčo šalys ne visuomet akcentuoja *ratio decidendi*. Kartais remiasi *obiter dictum*. Štai vienu atveju apeliančių teigimu teismas nepagrįstai vadovavosi precedentu, nes toje kasacinio teismo nagrinėtoje byloje dalyvavę asmenys buvo profesionalūs verslininkai, kuriems keliami padidinti rūpestingumo reikalavimai, o ieškovai tokiais negali būti pripažinti. Teismas tokį ieškovų argumentą atmetė, nurodydamas, kad skundžiamame sprendime apygardos teismas rėmėsi kasacinio teismo nutartyje išdėstytu išaiškinimu dėl CK 1.87 straipsnio taikymo ir su tuo susijusiu procesinės įrodinėjimo pareigos paskirstymu. Būtent į šį teisės taikymo išaiškinimą atsižvelgė pirmosios instancijos teismas, o ne į dalyvaujančių byloje asmenų (ne)profesionalumą verslo srityje, kuris šiuo atveju neturėjo reikšmės. Taigi teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai pasirinko LAT suformuotos teismų praktikos pavyzdį, teisingai nustatė įrodinėtinas byloje aplinkybes ir priėmė pagrįstą jas įvertinantį sprendimą (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje). Akivaizdu, kad šiuo atveju akcentuotas *obiter dictum*, kuris neturėjo esminės reikšmės sprendžiant konkrečią bylą. Todėl teismas pagrįstai taikė precedentą, nes šiuo atveju reikšmingas buvo tik *ratio decidendi*, kuris nagrinėjamu atveju sutapo su precedentu.

Praktikoje kyla problemų dėl teismo precedento retrospektyvumo taikymo ribų nustatymo. Štai vienu atveju spęstas ginčas dėl to ar ieškovams teikiant ieškinį dar nesuformuotas teisminis precedentas taikytinas jų bylos nagrinėjimo metu. Kitaip tariant, aiškintasi ar nauja teismų praktika galima remtis sprendžiant problemas, kilusias dar iki šios praktikos suformavimo. Ir ar šiuo atveju nepažeisti asmenų teisėti lūkesčiai.

Ieškovai nurodė, kad jiems teikiant ieškinį, nurodyta praktika dar nebuvo suformuota ir paskelbta, todėl jų atveju šia teismų praktika remtis nebuvo galima. Tačiau apeliacinės instancijos teismas su šiais skundo argumentais nesutiko, pabrėždamas, kad bendroji taisyklė yra ta, kad teismas paprastai taiko naujesnį laiko atžvilgiu precedentą, o tai savo ruožtu reiškia, jog pirmosios instancijos teismas, taikydamas naujesnį, o ne senesnį precedentą, nuo bendrosios precedento konkurencijos laiko aspektu taisyklės nenukrypo. Be to, kasacinis teismas laikosi pozicijos, jog nepaisant to, kad precedentas neegzistavo priimant sprendimą pirmosios instancijos teisme (šioje byloje precedentas priimant skundžiamą nutartį jau egzistavo) ir teikiant apeliacinį skundą, apeliacinės instancijos teismas turėjo vadovautis laiko atžvilgiu naujesniu precedentu sprendžiamą bylą apeliacinės instancijos teisme (LAT 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje). Šios aplinkybės suponuoja išvadą, kad teismas, taikydamas teisę, nesaistomas aplinkybės besąlygiškai vadovautis ankstesniais precedentais, kurie egzistavo tik ieškinio padavimo momentu (Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. 2-06-3-08069-2020-8). Kaip matome, precedentą sukūrus ieškinio padavimo momentu, bylą nagrinėjant jis jau turi būti taikomas. Šiuo atveju nėra svarbu, kad precedentas taikomas sprendžiant problemą, kilusią dar iki šios praktikos suformavimo. Esminis aspektas šiuo atveju –precedento naujumas. Manytina, kad kuo precedentas naujesnis, tuo aktualesnis ir gali veiksmingiau išspręsti ginčą. Akcentuotina, kad analogiškos pozicijos laikosi ir LVAT (pavyzdžiui, LVAT 2015 m. lapkričio 18 d. nutartis administracinėje byloje). Vadinasi, teismo sprendime pateiktas išaiškinimas taikytinas tiek į ateitį, tiek retrospektyviai, t. y. faktams, kurie įvyko, ar kitoms byloms, kurios buvo pradėtos iki naujo išaiškinimo.

Mokslininkai pažymi, kad nerašyta taisyklė, jog žemesniesiems teismams privalu sekti LAT praktika ir jos laikytis (Laužikas et al. 2003, p. 111). Tas pats pasakytina ir apie LVAT praktiką. Tačiau esama atveju, kai šios taisyklės nesilaikoma ir nuo praktikos nukrypstama.

Štai LAT 2013 m. suformulavo praktiką, kad asmenų vardai ir pavardės Lietuvos Respublikos pase ir pareiškėjai išduotame santuokos liudijime turi būti rašomi lietuviškai, pagal lietuvių kalbos rašybos ir gramatikos taisykles, raidėmis, kurios yra lietuvių kalbos raidyne (LAT 2013 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje). Vilniaus apylinkės teismas,

2015 metais sprendamas ginčą dėl pavardės „w“ raidės rašymo santuokos liudijime konstatavo, kad išimtis reikalavimui rašyti asmenvardžius lietuviškai leistina, kada Lietuvos Respublikos pilietis sudaręs santuoką įgyja nelietuvišką pavardę. Teismas aiškino, kad šiuo konkrečiu atveju, „atsižvelgiant į visas pareiškėjų nurodytas aplinkybes, į tai, kad išvadą duodančios institucijos atstovai pareiškimo tenkinimui neprieštaravo, tik pažymėjo, jog trūksta įstatymų leidėjų iniciatyvos ir aiškaus įtvirtinimo, kad lotynų rašmenys leidžiami asmens dokumentuose, atsižvelgiant į tai, kad daug Lietuvos piliečių yra sudarę santuoką su kitataučiais, į tai, kad asmens privataus ir šeimos gyvenimo neliečiamumas turi būti prioritetas prieš valstybės pageidavimą saugoti kultūrinį identitetą neatsižvelgiant į naujai susiklosčiusias sąlygas Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, į laisvą piliečių judėjimą, į tai, kad ES valstybių narių sienos nebėra valstybes skiriančios ribos, ribojant asmens įstatymine teisę pasirinkti savo pavardę (neprieštaraujančią viešajai tvarkai ir gerai moralei), į tai, kad pareiškėjai sukeliama dideli nepatogumai turint skirtingai rašomą jos ir sutuoktinio pavardę, į tai, kad pareiškėjams vaikų pavardė visuomet skirsis nuo tėvo arba motinos pavardės, taip suvaržant ir apribojant jų teises bei teisėtus interesus (pastarosioms santuokos liudijime įrašytoms skirtingai), teismas mano, kad šioje byloje yra pagrindas nukrypti nuo teismų praktikos“, ir įpareigojo Vilniaus miesto Civilinės metrikacijos skyrių pareiškėjos pavardę pakeisti užrašant ją su raide W ir išduoti naują santuokos liudijimą (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje). Darbo autoriaus pastebėjimu, šioje byloje bylos *ratio decidendi* buvo tapatus kaip LAT precedento situacijoje, todėl apylinkės teismas eksplicitiškai nurodė, kad nuo ankstesnės praktikos nukrypsta, vadinasi, sukuria naują precedentą. Taigi, kyla klausimas kaip vertinti šį apylinkės teismo sprendimą.

J.Baltrimas išsamiai išanalizavęs aptartą apylinkės teismo sprendimą nurodo, kad šiuo atveju apylinkės teismo sprendimas konkuruoja su LAT, tačiau nepateikia vienareikšmio atsakymo kaip vertinti tokią apylinkės teismo nutartį teismo precedento doktrinos kontekste. Jo manymu, „apylinkės teismo aiškinimu tektų vadovautis, jeigu šiuo atveju buvo pagrindas reinterpretuoti teismų doktriną, ją pakoreguojant – aptariamoje situacijoje vienas reikšmingiausių klausimų yra tai, ar Vilniaus miesto apylinkės teismas pagrįstai įžvelgė pagrindą nukrypti nuo precedentinės teisės“ (Baltrimas, 2015, p. 97-98). Iš kitos pusės teigia, jog „tai, kad įstatymų leidėjui buvo pateikta daug projektų, savaime nėra pagrindas konstatuoti esant teisės spragą, galbūt net priešingai – patvirtina, kad įstatymų leidėjas yra informuotas, santykio nesureguliuoja valingai (nebent taip nutinka dėl politinių procesų sudėtingumo) ir asmenvardžių rašybos dokumentuose nelietuviškai klausimo nesureguliuojimas gali būti traktuojamas ne kaip spraga, bet kaip papildomos

privilegijos nenumatymas“ (Baltrimas, 2015, p. 100). Todėl mokslininkas nurodė, kad „dėl šių priežasčių sunku vienareikšmiškai pripažinti, kad šiuo atveju Vilniaus miesto apylinkės teismo precedente pateiktas teisės aiškinimas idealiai dera su teismo precedento doktrina teismų precedentų įveikimo aspektu“ (Baltrimas, 2015, p. 100). Kaip matome, nors pateikiama argumentų už apylinkės teismo sprendimo pagrįstumą, vis dėl to išreiškiama abejonė dėl šio sprendimo dermės su teismo precedento doktrina.

Darbo autorius nuomone, nepaisyti teismo precedento gali tik aukštesnės instancijos teismai. Žemesnės instancijos teismai gali netaikyti aukštesnės instancijos teismo precedento tik tuomet kai situacija skiriasi ir nėra analogijos. Todėl, manytina, kad aptarta apylinkės teismo nutartis, dermės su teismo precedento doktrina kontekste – nekorektiška. Visgi, nors iš vienos pusės akivaizdu, kad žemesniesiems teismams ignoruojant teismų precedentes nukenčia asmenų lygiateisiškumo, teisės apibrėžtumo ir daug kitų siekių, iš kitos pusės precedentais vadovaujantis per griežtai jie gali būti taikomi situacijose, kuriose jų pateikiamas atsakymas nėra teisingiausias. Tai reiškia, kad precedentas neveikia tokia apimtimi, kokia turėtų veikti.

Šiame kontekste įdomu pabrėžti, kad LAT naujos pozicijos šiuo klausimu nesuformavo. Tačiau nagrinėjamame kontekste LVAT net keliose administracinėse bylose dėl pavardės su „w“, „q“, „x“ rašymo pasuose priėmė sprendimus, nurodydamas įrašyti pavardes lietuviškais rašmenimis bei originaliai, nelietuviškais rašmenimis ir nesugramatinta forma. LVAT pabrėžė, kad tokį sprendimą teismas daro įstatymų leidėjui nesiėmus reikalingų teisėkūros veiksmų bei tai, kad įstatymų leidėjas tokią teismo formuojamą, precedentuose įtvirtintą teisę gali iš esmės pakeisti ar kitaip pakoreguoti, tam tikrus visuomeninius santykius sureguliuodamas įstatymu ir šitaip atitinkamą teisės spragą pašalindamas jau ne *ad hoc*, bet į ateitį nukreiptu bendro pobūdžio teisiniu reguliavimu. Be to toks sprendimas priimtas atsižvelgiant į tarptautinių teismų jurisprudenciją iš kurios matyti, kad naudojimas savo vardu ir pavarde pripažįstama sudėtinė teisės į privatų ir šeimos gyvenimą dalis ir valstybės kišimasis į jį, draudžiant originalią asmens vardo ir pavardės rašybą, gali būti toleruojamas tik tada, kai tai yra proporcinga priemonė siekiant teisėtų tikslų (LVAT 2017 m. vasario 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2413-662/2017; LVAT 2017 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2445-624/2017; LVAT 2017 m. kovo 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2176-662/2017). Atsižvelgiant į tai, Seime 2020 metais buvo parengtas projektas (dar nepriimtas) sudarantis teises prielaidas dokumentuose rašyti Lietuvos Respublikos ir užsieniečių nelietuviškus vardus ir pavardes nelietuviškais lotyniško pagrindo rašmenimis (Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas, 2020).

Reikšminga pastebėti, kad praktikoje pasitaiko atveju, kai bendrosios kompetencijos teismų ar administracinių teismų sistemoje atsiranda nevienoda teismų praktika. Pavyzdžiui, nevienoda teismų praktika susiklostė administraciniuose teismuose (LVAT 2016 m. gruodžio 21 d. nutartyje administracinėje ir LVAT 2017 m. sausio 11 d. nutartyje administracinėje byloje) sprendžiant dėl Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos patikrinimo akto, kaip administracinės bylos nagrinėjimo dalyko ir jo sukeliamų teisinių pasekmių. Pastebėtina, kad šiuo atveju administracinių teismų praktika buvo suvienodinta LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartimi administracinėje byloje Nr. eAS-136-525/2017 (LVAT nutartis 2017 m. kovo 14 d. administracinėje byloje). Teigiamai vertintina tai, kad LVAT, suvienodino skirtingą teismų praktiką. Tai ypač svarbu padaryti, nes nesuvienodinus teismų praktikos galėtų būti konstatuotas EŽTK 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas.

Analizuojant pastarąjį klausimą detaliau, prasminga aptarti ir EŽTT 2019 m. gegužės 23 d. išnagrinėtą bylą *Affaire Sine Tsaggarakis c. Grèce* (pranc.) dėl skirtingos praktikos administraciniuose teismuose (pranc. *le Conseil d'État*) taikymo. Nagrinėjote byloje nustatyta, kad bendrovė *Affaire Sine Tsaggarakis* eksploatavo kino ir pramogų centrą Graikijoje, Kretoje. Šalia šio kino pramogų centro esančiame žemės sklype, skirto tik gyvenamųjų namų statybai, kitos konkuruojančios bendrovės gavusios statybos leidimą pastatė naują kino pramogų centrą, kuriam vėliau gavo ir eksploatavimo leidimą.

Affaire Sine Tsaggarakis dar 2007 metais (statant naują pastatą) kreipėsi į šalies administracinį teismą prašydama panaikinti šiuos leidimus naujo pastato statybai bei vėliau pastato eksploatavimui. Buvo keltas nesąžiningos konkurencijos klausimas, nes *Affaire Sine Tsaggarakis* jau seniai eksploatavo panašų kino ir pramogų centrą. Remiantis tuo 2008 metais reikalavo teritorijų planavimo institucijos uždrausti konkurentams naudotis pastatu, ir šis reikalavimas buvo patenkintas. Kiek vėliau, atitinkamai bendrovės naudai išnagrinėta ir administracinė byla – Penktasis Graikijos Vyriausiojo administracinio teismo skyrius, uždraudė konkurentams naudotis naujai pastatytu centru. Konkurentai su tokiu sprendimu nesutiko. Taigi kilo ginčas dėl to ar buvo galima iš naujo vertinti statybos leidimo išdavimo teisėtumą jau nagrinėjant klausimą dėl eksploatavimo leidimo išdavimo naujam kino ir pramogų centrui teisėtumo, kai pastatas pastatytas sklype kurio paskirtis tik gyvenamųjų namų statyba.

Šiuo klausimu Graikijos Vyriausiojo administracinio Ketvirtojo ir Penktojo skyriaus praktika buvo skirtinga. Ketvirtasis skyrius, vadovaudamasis teisėtų lūkesčių principu nurodė, jog statybos leidimo išdavimo teisėtumo peržiūrėti neįmanoma, nes leidimas eksploatuoti jau yra išduotas. O Penktasis skyrius manė, kad leidimas eksploatuoti

negalėjo būti išduodamas, dėl to, kad šioje vietoje, pastato statyba buvo negalima ir pažeisti aplinkosauginiai reikalavimai. Taigi rėmėsi aplinkos apsaugos principu. Toliau byla nagrinėjo Graikijos Vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija, kuri konstatavo, kad aplinkosauginių reikalavimų vertinimas yra privalomas ir išduodant statybos ir eksploavimo leidimą. Jo manymu, teisėtų lūkesčių principas nėra aktualus nagrinėjamoje byloje, nes tokie principai negali būti ginami pažeidžiant prioritetinį – konstitucinį aplinkos apsaugos principą. Taigi teismas rėmėsi teisės principų hierarchija. Remiantis tuo byla sugrąžinta Graikijos Vyriausiojo administracinio Ketvirtajam skyriui nagrinėti. Šis teismas, nepaisant Vyriausiojo administracinio teismo plenarinės sesijos išaiškinimo (dėl principų prioriteto) nutarė, kad statybos leidimas buvo galiojantis ir *Affaire Sine Tsaggarakis* skundo netenkino. Dėl to bendrovė kreipėsi į EŽTT.

EŽTT įvertindamas bylos aplinkybes pabrėžė, kad tarp Graikijos administracinių teismų skyrių egzistavo ilgai trunkanti ir skirtinga teismų praktika, tačiau Vyriausiasis administracinis teismas buvo atsakingas už skirtingos teismų praktikos tarp administracinių teismų skyrių vienodinimą, todėl būtent jis turėjo nuspręsti, kaip turėjo būti išspręsta byla – remiantis teisėtų lūkesčių ar aplinkos apsaugos principu. Šiuo atveju teismas nurodė, kad teisėtų lūkesčių principas čia negali būti taikomas ir pasirinko aplinkos apsaugos principą. Nepaisydamas tokių išaiškinimų, Vyriausiojo administracinio teismo Ketvirtasis skyrius, taikė teisėtų lūkesčių principą.

EŽTT šiuo atveju konstatavo, kad nors bylų, nagrinėtų Vyriausiojo administracinio teismo Ketvirtajame ir Penktajame skyriuose dalykas buvo skirtingas, bylų tikslas vienodas – siekta uždrausti naudotis kino ir pramogų centro pastatu, kuris pastatytas sklype, skirtame tik gyvenamųjų namų statybai. Todėl EŽTT vertinimu, skirtingos praktikos tarp teismo skyrių, nepaisant plenarinės sesijos įsikišimo, egzistavimas sukūrė teisinį netikrumą, kuris be kita ko atkleidė ir Graikijoje egzistuojančio teismų praktiką harmonizuojančio mechanizmo neefektyvumą. Remiantis išdėstytu buvo konstatuotas lėmė EŽTK 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą. (*Cour européenne des droits de l'homme cas 23 mai 2019 an.*). Kaip matome, aptarta EŽTT byla atkleidė, kad Graikija, neužtikrindama vienodos teismų praktikos šalyje pažeidė teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Tokiu būdu, darbo autoriaus nuomone, išsiskiriančios ir prieštaringos praktikos bendrosios kompetencijos ar administraciniuose teismuose nepašalinimas ir mūsų šalyje gali lemti, valstybės atsakomybę pagal EŽTK 6 straipsnio 1 dalį, jei ginčo šalys kreiptųsi su skundu į EŽTT, todėl vieningos teismų praktikos formavimui turi būti skiriamas išskirtinis dėmesys.

Apibendrinant, tiek LAT, tiek LVAT, siekdami suformuoti vieningą teismų praktiką bendrosios kompetencijos ir administraciniuose teismuose yra suformulavę

precedento taikymo taisyklės. Tačiau LAT suformuluotos taisyklės, lyginant su LVAT – detalesnės, tikslesnės, aiškesnės, praktikoje pateikiamos visos kartu, kaip nekintantis sąrašas, tokiu būdu veiksmingiau formuojama vieninga ir nuosekli praktika. LVAT precedento taikymo taisyklės pateikia daugelyje atskirų nutarčių, akcentuojant vieną arba kitą taisyklę, o kartais tiesiog atkartojant Konstitucinio Teismo pateikiamas bendrąsias teismo precedento doktrinos nuostatas, taigi šiame teisme nėra išgrynintas aiškus ir nekintantis precedento taikymo taisyklių sąrašas. Taikant precedentą natūralu, jog tam tikros bylos aplinkybės nežymiai skiriasi, todėl laikytina, kad bylų *ratio decidendi* sutampa kai esminių panašumų turi tik teisiškai reikšmingos aplinkybės, kurių pagrindu ir buvo suformuluota atitinkama taisyklė, o nereikšmingoms aplinkybėms panašumo/tapatumo reikalavimas netaikomas. Praktikoje neišvengiama atvejų kai žemesniųjų instancijų teismai nesiremia sukurtais precedentais, nors teismo sprendimo *ratio decidendi* sutampa su nagrinėjamos bylos *ratio* arba nepagrįstai taiko tam tikrą precedentą, nors nagrinėjamos bylos faktinės aplinkybės ir precedento *ratio decidendi* – skirtingi. Taikant precedentą svarbios teismo precedento retrospektyvumo taikymo ribos – teismo sprendime pateiktas išaiškinimas taikytinas tiek į ateitį, tiek faktams, kurie įvyko, ar kitoms byloms, kurios buvo pradėtos dar iki naujo išaiškinimo. Į praeitį precedentas nėra taikomas. Praktikoje esama atvejų, kai apylinkės teismas nesiremia LAT suformuluotu precedentu nurodydamas, kad nuo ankstesnės praktikos nukrypsta, vadinasi, sukuria naują precedentą. Tokia apylinkės teismo nutartis, dermės su teismo precedento doktrina kontekste – nekorektiška. Apžvelgus praktiką, galima teigti, kad neišvengiama ir atvejų kai bendrosios kompetencijos teismų ar administracinių teismų sistemoje atsiranda nevienoda teismų praktika. Tokiu būdu, siekiant išvengti EŽTK 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo būtina ją kuo skubiau suvienodinti.

IŠVADOS

1. Precedentas atsirado Senovės Romos teisėje, pretoriaus ediktų pagrindu, kaip tam tikra taisyklė, atsirandanti anksčiau už įstatymo leidėjo valią. Šiuolaikinio precedento pradžia siejama su Anglijos teise, kai Karališkieji teismai remdamiesi praktika suprato, jog panašius ginčus galima spręsti taip pat ir atsižvelgdami į tai sukūrė precedento taisyklę, kuri toliau plėtojosi privalomumo aspektu, todėl precedentą galima laikyti, būtent, anglosaksų tradicijai būdinga ir ją reprezentuojančia kategorija. Socialiniai, ekonominiai pokyčiai, integracija, globalizacija įtakojo anglosaksų ir romanų-germanų teisinių sistemų asimiliaciją, dėl ko precedentą pripažįsta ir romanų-germanų teisinės tradicijos valstybės. Nors šiose valstybėse precedentas oficialiai nelaikomas teisės šaltiniu, teisės praktika ir doktrina faktiškai juo remiasi, todėl precedentas kontinentinėje tradicijoje laikomas autoritetu ir sektinu pavyzdžiu.

2. Pagrįstu laikytinas teisės moksle išskiriamas precedento apibūdinimas bendrąja, plačiąja ir siaurąja prasmėmis. Precedentas bendrąja prasme suvokiamas kaip teisės šaltinis, todėl remiantis *stare decisis* principu jis traktuojamas kaip teisės aiškinimo taisyklė įpareigojanti teismus analogiškas, aukštesniųjų teismų išspręstas bylas spręsti taip pat. Plačiąja prasme teisminis precedentas yra ankstesnis, pavyzdinis sprendžiant analogiškas bylas teismo sprendimas, apimantis visą teismo sprendimą t.y. tiek *ratio decidendi*, tiek *obiter dictum*. Siaurąja prasme teismo precedentas – tik privaloma pavyzdinio teismo sprendimo dalis – *ratio decidendi*.

3. 2006 m. kovo 28 d. ir 2007 m. spalio 24 d. Konstitucinio Teismo nutarimuose suformuluotos ir išplėtos pagrindinės teisminio precedento doktrinos Lietuvoje nuostatos. 2006 m. kovo 28 d. nutarimu suformuluoti šie esminiai teisminio precedento doktrinos elementai: 1) reikalavimas analogiškas bylas spręsti analogiškai (*stare decisis* elementas); 2) teisminio precedento privalomumas žemesniesiems teismams (vertikalusis poveikis) ir pačiam jį suformulavusiam aukštesnės instancijos teismui (horizontalusis poveikis); 3) teismų jurisprudencijos prognozuojamumas – analogiški, aiškūs *ex ante* kriterijai, nurodant panašius sprendimus; 4) precedento reinterpretavimas – ankstesnio precedento keitimas kai tai neišvengiama ir objektyviai būtina; 5) rėmimasis precedente pateikiamų nuostatų turiniu, jų taikymo samprata; 6) precedentų privalomumas pačiam Konstituciniam Teismui. Pažymėtina, kad šiose precedento doktrinos nuostatose a) nedetalizuoti bylų analogiškumo kriterijai, b) nenumatyta, kad savo paties priimtų sprendimų yra saistomi precedentus galintys kurti LAT ir apeliacinis teismas. Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime pateiktos precedentų konkurencijos sprendimų taisyklės, numatančios kuo

vadovautis ir į ką atsižvelgti esant keliems skirtingiems teismo sprendimams analogiškose bylose. Būtina vadovautis precedentų hierarchija, atsižvelgti į precedento sukūrimo laiką, įtikinamumą, galimus reikšmingus pokyčius priėmus precedentą, į tai ar precedentas atspindi susiformavusią teismų praktiką, kokia jį priėmusio teismo sudėtis, ar pareikšta atskirųjų nuomonių ir t.t. (nėra numatyta baigtinio aplinkybių sąrašo).

4. Lietuvos teismų sistemos ypatybės lemia, kad du teismai, t.y. LAT ir LVAT formuoja vienodą teismų praktiką savo kompetencijos ribose. Nors tiek LVAT formuodamas administracinių teismų praktiką, tiek LAT formuodamas bendrosios kompetencijos praktiką tam tikrais atvejais paiso vienas kito sukurtų precedentų – neišvengiama ir teisminės praktikos išsiskyrimo atvejų, nes nėra nei įstatyminių, nei faktinių prielaidų, kurios užtikrintų praktikos vienodinimą tarp skirtingų teismų sistemų. EŽTK 6 straipsnio 1 dalies kontekste tokia išsiskirianti praktika nepažeis teisinio tikrumo principo tik tuomet, kai tuo pačiu klausimu, skirtingi teismo sprendimai priimti laiko atžvilgiu paraleliai vienas kitam, t.y. kai objektyviai neįmanoma iš karto užtikrinti teisės aiškinimo vienodumo. Tačiau vėliau tokia praktika privalo būti suvienodinta.

5. LAT ir LVAT, siekdami suformuoti vieningą teismų praktiką bendrosios kompetencijos ir administraciniuose teismuose yra suformulavę precedento taikymo taisykles. LAT suformuluotos taisyklės, lyginant su LVAT – detalesnės, tikslesnės, aiškesnės, praktikoje pateikiamos visos kartu, kaip nekintantis sąrašas. LVAT nepateikia aiškų ir nekintančio precedento taikymo taisyklių sąrašo. Taikant precedentą laikytina, kad bylų *ratio decidendi* sutampa, kai esminių panašumų turi tik teisiškai reikšmingos aplinkybės, kurių pagrindu ir buvo suformuluota atitinkama taisyklė, o nereikšmingoms aplinkybėms panašumo/tapatumo reikalavimas netaikomas. Žemesnės instancijos teismų praktikoje taikant aukštesnės instancijos teismų precedentus kyla šios problemos: 1) nesiremiama anksčiau sukurtais precedentais, nors teismo sprendimo *ratio decidendi* sutampa su nagrinėjamos bylos faktinėmis aplinkybėmis, 2) precedentas taikomas nors nagrinėjamos bylos faktinės aplinkybės ir precedento *ratio decidendi* – skirtingi, 3) nesiremiamą jau sukurtu precedentu, sukuriant naują. Neišvengiama atvejų kai bendrosios kompetencijos teismų ar administracinių teismų sistemoje atsiranda nevienoda teismų praktika. Siekiant išvengti EŽTK 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo būtina ją kuo skubiau suvienodinti. Atlikta analizė sukuria prielaidas daryti išvadą, kad teisminis precedentas, kaip vienodos teismų praktikos formavimo užtikrinimo priemonė, Lietuvoje nėra tokia efektyvi, kokia galėtų būti.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). TAR, 11216.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014 (1992-11-30).
5. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (2019). TAR, 10324.
6. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*. 46-851.

Specialioji literatūra:

7. Bakaveckas, A. (2010). Administracinės teisės šaltinių sistema. *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai*. Vilnius, T. 1(5).
8. Baker, J.(2017). *Royal Prerogative and Common Law under Elizabeth I*, Publisher: Cambridge University Press.
9. Baltrimas, J. (2012). Teismo precedentas: kai kurie taikymo ir aiškinimo aspektai. *Teisės problemos*, Nr. 4 (78).
10. Baltrimas, J. (2015). Apylinkės teismo nutartis dėl raidės „W“: atvejo analizė precedento doktrinos aspektu. *Teisės problemos*, Nr. 3 (89).
11. Baranauskas, E. (2009), Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? *Jurisprudencija*, T. 2(116).
12. Berger, A. (1953), *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Transactions of the American Philosophical Society, Vol. 43, Part 2. Philadelphia: American Philosophical Society.
13. Bix, B. A. (2004). *Dictionary of Legal Theory*. Oxford, Oxford University Press, 2004.
14. Brazdeikis, A. et al. (2016). *Asmens teisės į civilinės bylos išnagrinėjimą per protingą laiką įgyvendinimo sąlygos*. Mokslo studija. Vilniaus universiteto leidykla.
15. Brennan, C. T. (2000). *The Praetorship in the Roman Republic*. New York: Oxford, 2000.
16. Burnham, W. (2003). *Introduction to the law and legal system of the United States*, West group.
17. Cross, R.; Harris, J. W. (1991). *Precedent in English Law*. Oxford: Clarendon press, 1991
18. Curzon, L. B. (2002). *Dictionary of law*, Harlow:Pearson,; Longman.
19. Description and History of Common Law, [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.radford.edu/~junnever/law/commonlaw.htm>.

20. Driukas, A. ir Valančius, V. (2005). *Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
21. Glendon, A. M. et al. (1997). *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai.
22. Gorbunov E., I (2010). Precedent v obšem prave, *Probely v rossijskom zakonodatel'stve*, No. 4.
23. Harris, J. W. (1997). *Legal Philosophies*. London, Edinburgh, Dublin: Butterworths.
24. Hondius, E. (2007). Precedent and the Law, *Electronic Journal of Comparative Law*, December, Vol. 11.3.
25. Kross, R. (1985). *Precedent v anglijskom prave*. Jurid. lit.: Moskva.
26. Kūris, E. (2006). Konstitucija kaip teisė be spragų, tarptautinės konferencijos „Konstitucinė dimensija medžiaga, *Jurisprudencija* 12(90).
27. Kūris, E. (2009). Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai. *Jurisprudencija* Nr. 2 (116).
28. Laužikas, E., et al. (2003), *Civilinio proceso teisė. I dalis*, 2003.
29. Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas. Nr. XIVP-86, 2020.
30. Maksimaitis, M. (1998). *Užsienio teisės istorija*. Vilnius: Justitia.
31. Maksimaitis, M. (2017) II skyriaus Lietuvos valstybės konstitucingumo raida iki nepriklausomybės atkūrimo 1990-aisiais I poskyris, 3.2. Konstitucinės teisės mokslo raida 1990–2017 metais iš Autorių kolektyvas, *Lietuvos konstitucinė teisė. Vadovėlis*. Antroji laida, Registrų centras.
32. Marčenko, M. N. (2016). Osobennosti sudebnogo precedenta v sisteme romano-germanskogo prava, *Pravo* №.1.
33. Martin, J. (2007). *The English legal system. 5th edition*, London: Hodder Education.
34. Melkonjan, A.A. (2016). K voprosu ob istorii anglijskogo sudebnogo precedenta. *Innovacionnaja nauka*.
35. Mesonis, G. (2010). Konstitucijos interpretavimo metodų tipologija. Iš Konstitucinė jurisprudencija. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis* Nr. 1, 17.
36. Mikelėnas, V. (2003). Civilinio proceso teisės šaltiniai, iš *Civilinio proceso teisė. I tomas*, Laužikas E. et al. Vilnius: Justitia.
37. Mikelėnas, V. ir Mikelėnienė D. (1999). *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*, Vilnius: Justitia.

38. Ogleznev, V. V. (2011). Problemy interpretacii ratio decidendi v analitičeskoj filoso- fii prava, *Filosofija prava*. № 5(48).
39. Posner, R. A. (2004). *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas.
40. Posner, R. A., (2008). *How Judges Think*. Harvard: Harvard University Press.
41. Raz, J. (1979) *The authority of law: Essays on law and morality*. New York: Oxford University Press, Inc.
42. Ross, A. (2004). *On Law and Justice*. New Jersey, The Lawbook Exchange Ltd.
43. *Tarptautinių žodžių žodynas* (2004), Vilnius: Alma litera.
44. Teismų sistema, [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/teismai-ir-teisejai/teismu-sistema/153>.
45. The Law Dictionary Featuring Black's Law Dictionary Free Online Legal Dictionary 2nd Ed. <https://thelawdictionary.org/precedent/>.
46. Tumanjanc, E. S. (2015), Precedent v sisteme istočnikov prava anglo-amerikanskoj i romano-germanskoj pravovoj sem'i, *Vestnik Omskoj juridičeskoj akademii*, 3, 28.
47. Vaičaitis, A. (2004). *Konstitucinių įstatymų fenomenas. Konstitucinių (organinių) įstatymų lyginamoji studija*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
48. Vaišvila, A. (2014). *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia.
49. Valančius, V. (2004). Kai kurie bendrosios kompetencijos, konstitucinių ir administracinių teismų santykio aspektai, *Jurisprudencija*, t. 51(43).
50. Vasiliauskas, V. (2002). *Teisminio precedento reikšmė jo tėvynėje – Anglijoje, Teisė*.
51. Vasiliauskas, V. (2004). *Teisminio precedento reikšmė romanų-germanų teisinėje sistemoje*. Daktaro disertacija, Vilnius.
52. Vėgėlė, I (2016). *Teismo precedentas kaip vienodos teismų praktikos formavimo priemonė*, Vilnius.
53. Vėgėlė, I. ir Kazakevičiūtė L., (2017). Teismo precedentas Lietuvos teisės sistemoje: 11 metų patirtis ir siūlomo tarėjų instituto iššūkiai, *Jurisprudencija* Nr. 24(2).
54. Wolff, H. J., (1951), *Roman Law. An Historical Introduction*. Oklahoma: Norman.
55. Zweigert K., Kotz, H. (2001), *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
56. Želdybina, T, A. (2015), Sudebnyj precedent: sovremennyj vzgljad, *Pravo* № 3.

Teismų praktika.

Tarptautinių teismų praktika:

57. European Court of Human Rights judgment 20 October 2011 in the case of Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey, Application no. 13279/05.
58. Cour européenne des droits de l'homme 23 mai 2019 Affaire Sine Tsaggarakis A.E.E. C. Grèce (Requête no 17257/13).
- Lietuvos Konstitucinio teismo praktika:
59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, bylos Nr. 33/03.
60. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 51–1894.
61. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88–3475.
62. Lietuvos Respublikos Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos, byla Nr. 35/03-11/06.
63. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d sprendimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 127–4849.
64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2007-10-27, Nr. 111-4549.
65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas, byla Nr. 8/2012.
66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio 2012 m. rugsėjo 8 d atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimo („Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“) Vilnius, 2012 m. rugsėjo 8 d.

Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika:

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-571/2007.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2008.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-162/2009.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-552/2009.

71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-385/2010.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. vasario 25 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-71/2011.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-137/2011.
74. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011 lapkričio 29 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-534/2011.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218/2012.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-418/2012.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2013.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234-248/2016.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-219/2016.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139-611/2017
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211-469/2017.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-278-248/2017.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-119-969/2018.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 spalio 17 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-50-303/2018.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-675/2018.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-45-495/2019.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-297-303/2019.

88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-3-701/2020.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-255-1075/2020.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-701/2021.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-70-719/2021.
Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika:
92. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 4 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. N261-3550/2010.
93. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. lapkričio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1704-492/2015.
94. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gruodžio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-1004-556/2016.
95. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 sausio 11 d. nutartis administracinėje byloje eAS-28-438/2017.
96. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2413-662/2017.
97. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2445-624/2017.
98. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. kovo 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2176-662/2017.
99. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. kovo 14 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. eAS-136-525/2017.
100. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1629-575/2017.
101. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-57-492/2018.
102. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. rugsėjo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-404-415/2018.
103. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. birželio 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1007-556/2019 .
104. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. EA-2005-624/2019.

105. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. EAS-81-492/2020.
106. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. liepos 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-3155-968/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo praktika:
107. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-458/2013.
108. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-208/2014.
109. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-542-186/2016.
- Lietuvos apygardos teismų praktika:
110. Kauno apygardos teismo 2019 balandžio 9 d. nutarimas administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-288-579/2018
111. Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 20 d. nutarimas administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-153-493/2020.
112. Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e2S-896-642/2019
113. Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1462-730/2019
114. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-214-417/2020.
115. Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. 2-06-3-08069-2020-8.
116. Panevėžio apygardos teismo 2019 sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2A-90-227/2019
117. Šiaulių apygardos teismo 2019 m. liepos 22 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e2S-525-267/2019.
118. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 2 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. eAN2-85-211/2018.
119. Vilniaus apygardos teismo 2019 balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2S-613-262/2019.
- Lietuvos apylinkės teismų praktika:
120. Šiaulių apylinkės teismo 2020 sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2A-12-856/2020.

121. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-12434-294/2015.
122. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 balandžio 9 d. nutartis administracinių nusižengimų byloje Nr. II-322-929/2019.
123. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-18784-967/2019.

SANTRAUKA

Teisminis precedentas Lietuvoje: lyginamoji teisės doktrinos ir teismų praktikos analizė

Dominykas Mėlinauskas

Magistro darbe, nagrinėjant tiek reikšmingus teisės aktus, mokslininkų padarytas išvadas doktrinoje, tiek teismų praktikoje pateiktus išaiškinimus analizuojama tema: „Teisminis precedentas Lietuvoje: lyginamoji teisės doktrinos ir teismų praktikos analizė“. Ši tema labiausiai atskleidžiama per teismo precedento teorinius aiškinimo aspektus mokslinėje doktrinoje t.y. analizuojant teismo precedento kilmę, istorinę raidą, sampratą. Taip pat nagrinėjant praktinius teismo precedento taikymo ypatumus atkleidžiant teismo precedento doktrinos suformavimą ir plėtojimą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje, nustatant teismo precedento įgyvendinimo ir taikymo ypatumus ir probleminius aspektus bendrosios kompetencijos, specializuotų teismų praktikoje bei aukštesnės ir žemesnės instancijos teismų praktikoje.

Atliktas tyrimas leido suformuluoti pagrindines precedento kilmės, raidos, sampratos formulavimo kryptis, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose suformuluotas ir išplėtotas pagrindines teismo precedento doktrinos Lietuvoje nuostatas. Taip pat tyrimas leido nustatyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo suformuluotas precedento taikymo taisykles ir įvardinti kokiais atvejais žemesniųjų instancijų teismai nesiremia sukurtais precedentais arba nepagrįstai juos taiko. Galima teigti, kad tyrimas parodė, jog teisminis precedentas, kaip vienodos teismų praktikos formavimo užtikrinimo priemonė, Lietuvoje nėra tokia efektyvi, kokia galėtų būti.

SUMMARY

Judicial Precedent in Lithuania: a Comparative Analysis of Legal Doctrine and Courts' Case-Law

Dominykas Mėlinauskas

The master's thesis, analyzing both significant legal acts, conclusions made by scientists in doctrine and interpretations provided in case law, analyzes the topic: “ Judicial Precedent in Lithuania: a Comparative Analysis of Legal Doctrine and Courts' Case-Law ”. This topic is most revealed through the theoretical aspects of the interpretation of judicial precedent in scientific doctrine, i. analyzing the origin, historical development, and concept of judicial precedent. Also examining the practical peculiarities of the application of judicial precedent by revealing the formation and development of the doctrine of judicial precedent in the practice of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, determining the peculiarities and problematic aspects of implementation and application of judicial precedent in general practice, specialized court practice and and in the case law of higher and lower courts.

The performed research allowed to formulate the main directions of precedent origin, development, formulation of the concept, the main provisions of the doctrine of judicial precedent in Lithuania formulated and developed in the rulings of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. The investigation also allowed to establish the rules of application of precedent formulated by the Supreme Court of Lithuania and the Supreme Administrative Court of Lithuania and to identify in which cases lower courts do not rely on the established precedents or apply them unreasonably. It can be stated that the research showed that judicial precedent as a means of ensuring the formation of uniform court practice in Lithuania is not as effective as it could be.